

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Prototypische argumentatieve patronen in dieetboek 'De voedselzandloper'

Nieuwenhuizen, Mila van

Citation

Nieuwenhuizen, M. van. (2023). *Prototypische argumentatieve patronen in dieetboek 'De voedselzandloper'*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3643180>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Masterscriptie Neerlandistiek

Mila van Nieuwenhuizen

s1715186

**PROTOTYPISCHE
ARGUMENTATIEVE PATRONEN
IN DIEETBOEK 'DE VOEDSELZANDLOPER'**

**Universiteit
Leiden**

Begeleider: dr. H. Jansen
Tweede lezer: dr. R. Pilgram
Datum: 13 augustus 2023
Aantal woorden: 19490

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding	5
Hoofdstuk 2	Theoretisch kader	7
2.1	Inleiding	7
2.2	Standaard pragma-dialectiek en strategisch manoeuvreren	7
2.3	Prototypische argumentatieve patronen	9
2.4	Conclusie	10
Hoofdstuk 3	Het dieetboek als communicatief activiteitstype	12
3.1	Inleiding	12
3.2	Voedingsadvies en ‘De voedselzandloper’	12
3.3	Het communicatief activiteitstype van het dieetboek	14
3.4	Argumentatieve karakterisering	16
3.5	Conclusie	17
Hoofdstuk 4	Probleemoplossende argumentatie en voorbeeldargumentatie	18
4.1	Inleiding	18
4.2	Argumentatieve lijn en pragmatische argumentatie	18
4.3	Probleemoplossende argumentatie en voorbeeldargumentatie	21
4.4	Uitgebreide probleemoplossende argumentatie	24
4.5	Conclusie	26
Hoofdstuk 5	Expertiseargumentatie	27
5.1	Inleiding	27
5.2	Opbouw van een expertiseargument	27
5.3	Beroep op eigen expertise en de rol van ethos	29
5.4	Het verband tussen voorbeelden en expertise	32
5.5	Conclusie	33
Hoofdstuk 6	Het aanvallen van andermans expertise	34
6.1	Inleiding	
6.2	Anticiperen op kritiek gebaseerd op expertise	
6.3	Ingebedde expertisekritiek	
6.4	Conclusie	
Hoofdstuk 7	Vergelijkingen	42
7.1	Inleiding	42
7.2	Vergelijkende expertiseargumentatie	42
7.3	Cirkelredeneringen	44
7.4	Conclusie	47

Hoofdstuk 8	Conclusie en discussie	48
8.1	Conclusie	48
8.2	Discussie	50
Bibliografie		52
Bijlage A	De voedselzandloper	54
Bijlage B	Fragment p. 145 van 'De voedselzandloper' over havermoutpap, met argumentatieschema	55
Bijlage C	Glycemische index van enkele voedingsmiddelen volgens 'De voedselzandloper, het Diabetesfonds en het Voedingscentrum	57

Hoofdstuk 1. Inleiding

Voedingsadvies is een vorm van argumentatieve interactie waar vrijwel iedereen in zijn leven wel eens mee te maken krijgt. Of je er nu actief naar op zoek gaat of het ongevraagd aangeboden krijgt, adviezen over eten krijgen we ons hele leven lang; in gesprekken met familie en vrienden, in een huisartsconsult, via posters van instanties zoals het Voedingscentrum, via reclamespotjes van voedselproducenten, in de folder van de supermarkt, van willekeurige accounts op sociale media, en ga zo maar door. Voedingsadvies is inherent argumentatief, omdat advies argumentatief is; de spreker raadt de hoorder aan om iets (niet) te doen, omdat hij meent dat dat de beste manier van handelen is, en geeft daar eventueel argumenten bij. Voedingsadviezen worden vaak gebundeld in een bepaald dieet: een set van leefregels omtrent eten en drinken. Elk jaar worden er nieuwe boeken gepubliceerd waarin diëten worden aangeprezen, maar niet vaak is er een dieetboek zo snel zo populair geweest (en zo lang zo populair gebleven) als het in 2012 gepubliceerde 'De voedselzandloper' van Kris Verburgh. De insteek van 'De voedselzandloper' is het idee dat het proces van veroudering te vertragen is doormiddel van het eetpatroon. Wat en hoe we eten kan volgens de auteur de kans op een scala aan chronische ziektes en ouderdomskwalen verminderen, energie vermeerderen, en een jeugdig uiterlijk bewerkstelligen. Afvallen wordt door de auteur niet als doel aangemerkt, maar wel als een geheid gevolg van het eten volgens dit dieet:

'In tegenstelling tot de meeste diëten heeft dit dieet niet als eerste doel gewicht te verliezen. Het – vaak drastische – gewichtsverlies is louter een aangename bijwerking. Het doel van dit dieet is in de eerste plaats veroudering afremmen. Het wil ervoor zorgen dat we minder snel verouderen en minder snel door verouderingsziekten getroffen worden.' (p. 8).

Het zinsdeel 'in tegenstelling tot de meeste diëten' laat al zien dat Verburgh de noodzaak voelt zijn dieet af te zetten tegen andere diëten. Dat is niet verwonderlijk als we bedenken dat de markt van dieetboeken er eentje is waar een heftige concurrentiestrijd woedt: er is niet alleen concurrentie met andere dieetboeken, maar ook met alle andere kanalen van voedingsadvies die ik eerder noemde. Deze contextuele factor over het discours waarin 'De voedselzandloper' een plek inneemt, heeft dus invloed op de tekst die in het boek aangetroffen wordt. We zien in dit korte fragment al dat er een relatie is tussen bepaalde factoren in de context waarin een argumentatieve communicatieve activiteit (in dit geval een dieetboek) zich voordoet, en de zaken die binnen die communicatieve activiteit aandacht krijgen en opgenomen worden in de argumentatie. Dit roept de vraag op welke argumentatieve patronen er te vinden zijn in 'De voedselzandloper' die typisch zijn voor dieetboeken, en hoe die typische aard te verklaren is vanuit de typische kenmerken van het dieetboek als communicatieve activiteit.

Een methode die zich goed leent voor het beantwoorden van deze vragen is het frame van communicatieve activiteitstypes, zoals beschreven door Van Eemeren (2017). Deze methode biedt een handvat om een bepaald type communicatieve activiteit uitgebreid

te beschrijven, en alle relevante eigenschappen van een specifieke communicatieve gebeurtenis binnen dat activiteitstype te analyseren en te duiden. Door het communicatief activiteitstype te schetsen komen de mogelijkheden en beperkingen voor effectieve argumentatie binnen dit activiteitstype naar voren, en aan de hand daarvan kan de argumentatie in een specifieke communicatieve gebeurtenis beter beoordeeld en begrepen worden. Argumentatieve patronen die kenmerkend zijn voor een bepaald type communicatieve activiteit, prototypische argumentatieve patronen, zijn vanuit de mogelijkheden en beperkingen van het communicatieve activiteitstype vaak goed te verklaren. De onderzoeksvraag waar ik me in deze scriptie op ga richten luidt dan ook:

Welke prototypische argumentatieve patronen zijn te reconstrueren uit 'De voedselzandloper', en hoe vallen deze patronen te verklaren vanuit het communicatief activiteitstype van het dieetboek?

Dit onderzoek is relevant vanuit twee verschillende perspectieven. Om te beginnen heeft de voedings- en dieetindustrie een enorme invloed heeft op de levens van miljoenen mensen. Er spelen grote financiële belangen in de markt van voedingsadviezen, dus is het belangrijk om zoveel mogelijk inzicht te krijgen in de processen die een rol spelen in het overbrengen van dit type advies. Onderzoek naar die processen zou niet alleen afkomstig moeten zijn uit de voedingsleer, de geneeskunde en de psychologie, maar ook vanuit het vakgebied van de communicatie, de taalbeheersing, de Neerlandistiek. Voedingsadvies gaat over eten, maar is opgebouwd uit taal.

Bovendien biedt dit onderzoek een aanvulling op de theorie van verschillende argumentatiedeskundigen. Ik pas in mijn onderzoek de methode toe die Van Eemeren heeft opgesteld om communicatieve activiteitstypes in kaart te brengen. Door het toepassen van deze methode wordt zichtbaar hoe dit framework in de praktijk gebruikt kan worden, wat de toepasmogelijkheden zijn. Dit onderzoek wil zo tonen wat een bruikbare, efficiënte methode Van Eemeren heeft gecreëerd. Door één van de vele onbeschreven communicatieve activiteitstypes in kaart te brengen hoop ik een bescheiden bijdrage te leveren aan de argumentatiewetenschap, en anderen stof te geven om weer op voort te bouwen. Het doel van dit onderzoek is niet om de argumentatie van Verburgh 'af te kraken', of ronduit te verwerpen wanneer zijn argumentatie bijvoorbeeld drogredelijk blijkt te zijn volgens de theorie. Mijn insteek is descriptief: ik beschrijf welke patronen ik aantref, en het interesseert me of ik de aanwezigheid van een bepaald patroon ook kan verklaren in het licht van de theorie over communicatieve activiteitstypes. Anders gezegd: het gaat er niet om of een patroon redelijk is of niet, het gaat erom met welke reden een al dan niet onredelijk patroon zich voordoet in een specifieke situatie, en of het door een lezer überhaupt als onredelijk zou worden herkend.

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreek ik de overkoepelende theorie over pragma-dialectiek en het afwegen van dialectische en retorische belangen, ofwel strategisch manoeuvreren, in paragraaf 2.2. Daarna ga ik in op verschillende argumentatieschema's, en laat ik zien wat prototypische argumentatieve patronen zijn, in paragraaf 2.3. Niet alleen is dit theoretisch kader de basis van deze scriptie, ook ontstaat na het lezen van deze twee paragrafen een beeld van de relevantie van het communicatief activiteitstype, dat in het volgende hoofdstuk besproken wordt.

2.2 Standaard pragma-dialectiek en strategisch manoeuvreren

Van Eemeren (2017: pp. 7-29) laat zien hoe we de ontwikkelingen in de pragma-dialectiek, vanaf het ideaalmodel voor een kritische discussie tot de theorie van strategisch manoeuvreren, kunnen gebruiken om prototypische argumentatieve patronen te identificeren in uiteenlopende argumentatieve praktijken die we in de werkelijkheid aantreffen. Ik zal hier ingaan op het raamwerk dat ik gebruik om de specifieke kenmerken van 'De voedselzandloper' te analyseren.

De standaard pragma-dialectiek bestaat uit het ideaalmodel voor een kritische discussie, waarin de deelnemers proberen om op een redelijke manier een verschil van mening op te lossen. Dit gebeurt in vier fases.

In de confrontatiefase stellen de partijen vast dat er een verschil van mening over een bepaald standpunt bestaat. Hier wordt duidelijk of het een enkelvoudig of meervoudig verschil van mening betreft, en of het verschil van mening gemengd of niet-gemengd is. Anders gezegd: hoeveel proposities staan er ter discussie, en heerst er bij één van de deelnemers slechts twijfel over de aanvaardbaarheid van het standpunt van de ander, of verdedigt hij zelf een tegengesteld standpunt? In de openingsfase onderzoeken de partijen wat de gemeenschappelijke uitgangspunten zijn die nodig zijn om de discussie te kunnen voeren. De bewijslast wordt verdeeld, en de partijen leggen zich toe op de rol van protagonist of antagonist van de betreffende propositie(s). In de argumentatiefase vinden we het betoog van de protagonist, waar hij doormiddel van argumenten zijn standpunt verdedigt tegen de twijfel of de kritiek van de antagonist. In de afsluitingsfase wordt vastgesteld in welke mate het verschil van mening is opgelost en wie er zijn mening heeft bijgesteld ten gunste van wie (van Eemeren, 2010: p. 8; van Eemeren en Grootendorst, 2004: pp. 60-62). Het uitgangspunt van een kritische discussie volgens het ideaalmodel is redelijkheid. Die redelijkheid heeft de vorm van een set discussieregels die de deelnemers niet dienen te overtreden (zo mag een deelnemer de andere partij niet verhinderen een argument naar voren te brengen door dat argument bijvoorbeeld taboe te verklaren.) Wanneer een van de regels wel overtreden wordt en een van de partijen dus onredelijk

handelt verhindert dit het (redelijkerwijs) oplossen van het verschil van mening. Er wordt dan een drogreden begaan. (van Eemeren en Grootendorst, 2004: pp. 135-157).

In argumentatieve praktijken uit het dagelijks leven zijn niet alle onderdelen van het proces dat hierboven beschreven staat terug te vinden. Niet alle discussiefasen worden altijd doorlopen, niet elke discussie wordt (op een redelijke manier) opgelost. Vaak laten deelnemers aan de discussie bepaalde onderdelen van het proces impliciet. Zo wordt niet altijd expliciet gemaakt dat er sprake is van een verschil van mening, wat de gemeenschappelijke uitgangspunten zijn, hoe alle deelnemers zich verhouden tot het standpunt, en wanneer het verschil van mening is opgelost, zeker niet in de volgorde van het ideaalmodel. De fases lopen vaak genoeg door elkaar heen, en bepaalde onderdelen ontbreken. Soms zijn onderdelen van het ideaalmodel in de context vanzelfsprekend, waardoor ze niet verder benoemd hoeven worden. Daarnaast kan een spreker ook andere motieven hebben om bepaalde zaken impliciet te laten, die met het oog op het oplossen van een verschil van mening minder redelijk zijn. De missende elementen van het ideaalmodel moeten in zo'n geval doormiddel van reconstructieve analyse worden samengesteld (van Eemeren, 1986). Dit is bijvoorbeeld nodig bij argumentatieve teksten die monologisch van aard zijn, waar slechts één van de partijen aan het woord komt (zoals ook het geval is in een boek als 'De voedselzandloper'). In een reconstructieve analyse van een argumentatieve tekst kunnen impliciete brugargumenten expliciet worden gemaakt, en kan door middel van argumentatiestructuren en argumentatieschema's de relatie tussen argumentatieve zinnen en standpunten in kaart worden gebracht (van Eemeren en Grootendorst, 1992). Deze methodes gaan uit van de pragma-dialectische regels voor communicatie, die gebaseerd zijn op de geslaagdheidsvoorwaarden voor taalhandelingen van Searle, en de maxims van Grice. Een analist dient zelf taalhandelingen te reconstrueren wanneer het impliciet blijven van deze taalhandeling een overtreding vormt van een van de regels voor communicatie, terwijl er geen reden is om aan te nemen dat de algemene principes voor communicatie zijn geschonden (van Eemeren & Grootendorst, 1992: pp. 49-59).

De uitgebreide pragma-dialectiek (ook wel de theorie van strategisch manoeuvreren) voegt een retorische dimensie toe aan het standaardmodel (van Eemeren, 2017: p. 11). Het uitgangspunt is dat deelnemers aan argumentatieve praktijken altijd balanceren tussen een dialectisch doel, het op een redelijke wijze oplossen van een verschil van mening, en een retorisches doel, het overtuigen van de ander. Onderzoek toont aan dat de overtuigingskracht van argumentatie keldert wanneer deze merkbaar onredelijk is. Het redelijkheidsideaal en overtuigingsideaal staan dus niet zomaar tegenover elkaar, maar (de schijn van) redelijkheid is cruciaal voor retorisches succes. Geloofwaardigheid, de redelijke variant van overtuigingskracht, is dus een voorwaarde om het verschil van mening in het eigen voordeel op te lossen (van Eemeren, 2017: pp. 11-12).

In elke argumentatieve zet komt strategisch manoeuvreren in drie verschillende aspecten tot uitdrukking. Om te beginnen is er de selectie uit het topisch potentieel: op elk moment in de discussie (of argumentatieve tekst) heeft een deelnemer een aantal argumentatieve zinnen tot zijn beschikking, en kan hij strategisch besluiten van welke zet hij op dat punt gebruik maakt. Daarnaast is er de aanpassing aan de verlangens van het auditorium. Dat houdt in dat de deelnemer rekening houdt met het referentiekader van zijn

beoogde publiek, bijvoorbeeld door diens normen en opvattingen als vertrekpunt te gebruiken. Tot slot kan men handig gebruikmaken van de presentatiemogelijkheden: het strategisch inzetten van stilistische middelen (en eventueel andere uitdrukkingsmiddelen, zoals beeldende elementen) om het retorische doel te dienen. Denk hierbij aan de woordkeuze die gebruikt wordt om naar een element in de werkelijkheid te verwijzen, de mate van explicietheid of implicietheid, en de manier waarop zinnen zijn opgesteld. Deze drie aspecten samen zorgen dat een discussiant zijn boodschap zo overtuigend en effectief mogelijk kan verpakken, zonder de (schijn van) redelijkheid te verliezen (van Eemeren, 2010: pp. 93-94).

2.3 Prototypische argumentatieve patronen

De manier waarop een argument een bepaald standpunt ondersteunt is niet in alle gevallen hetzelfde, er zijn verschillende mogelijke relaties tussen een argument en een standpunt. Zo kan argumentatie gebaseerd zijn op een oorzaak-gevolgrelatie, op een causale relatie of op een kentekenrelatie. Deze verschillende relaties noemen we argumentatieschema's. Wanneer men een argument wil evalueren kan men bepaalde kritische vragen stellen. Elk argumentatieschema heeft een reeks vaste kritische vragen die aansluiten bij dat specifieke schema. Argumentatieschema's onderscheiden zich van elkaar door de dialectische route die volgt uit deze kritische vragen (van Eemeren, 2017: p. 22). De (mogelijke) kritische vragen bepalen immers welke stappen er gezet moeten worden om het verschil van mening op een redelijke manier op te lossen. Hieronder staat een voorbeeld van een kritische vraag bij een kentekenrelatie en van een kritische vraag bij een oorzaak-gevolgrelatie:

Standpunt en argumenten: Dit dieet is gezond, want dit dieet leidt tot gewichtsverlies (en leiden tot gewichtsverlies is een teken van gezondheid).

Kritische vraag: Is leiden tot gewichtsverlies wel altijd een teken dat iets gezond is?

Standpunt en argumenten: Hij is heel gezond, want hij heeft dit dieet gevolgd (en dit dieet volgen leidt tot gezondheid).

Kritische vraag: Leidt het volgen van dit dieet wel echt tot gezondheid?

Het verloop van de discussie, de mogelijkheden voor verder argumenteren door zowel de protagonist als de antagonist, wordt gestuurd door kritische vragen die gesteld kunnen worden bij het betreffende argumentatieschema. Die mogelijkheden verschillen dan ook per argumentatieschema.

We hebben bij de theorie over strategisch manoeuvreren gezien dat wie deelneemt aan een argumentatieve activiteit er belang bij heeft om te balanceren tussen het dialectische en het retorische doel. Het verschilt per situatie welke argumentatieve zet effectief is als strategische manoeuvre. In bepaalde situaties werken bepaalde typen argumentatie beter dan andere¹ (hier ga ik verder op in wanneer ik de communicatieve activiteitstypes bespreek in hoofdstuk 3).

Wanneer dezelfde argumentatieschema's in vergelijkbare situaties steeds weer gebruikt worden, zien we dat het patroon van de dialectische route een prototypisch argumentatief patroon wordt (van Eemeren, 2017: p. 22). Een voorbeeld van zo'n prototypisch argumentatief patroon vinden we in gesprekken tussen artsen en patiënten. In medische consulten spreken artsen doorgaans advies uit over een te volgen behandeling, en proberen zij hun patiënten te overtuigen om dit advies op te volgen. In die situatie heeft één van de partijen, de arts, aanzienlijk meer medische kennis dan de andere partij, de patiënt. Patiënten hebben echter dikwijls twijfels bij het advies van artsen, gebaseerd op (onjuiste) voorkennis of aannames. De arts heeft in zo'n geval het doel om deze verkeerde kennis te corrigeren, en een strategie die daarbij vaak gebruikt wordt, is het benadrukken van de eigen professionele deskundigheid. Een type argumentatie dat hier goed bij past is expertiseargumentatie² (Bigi, 2012: pp. 297-298). We zien dus dat veel factoren in arts-patiëntgesprekken zeer vaak zeer vergelijkbaar zijn, factoren zoals het verschil in medische kennis tussen beide partijen, het einddoel om een gezamenlijke beslissing te nemen over een te volgen behandeling, en het type standpunt dat verdedigd wordt ('deze manier van behandelen is wenselijk', 'deze behandeling gaat het probleem verhelpen'). Uit de gelijkenis in al deze factoren volgt dat de argumentatieve zetten die door de partijen worden gedaan ook vaak hetzelfde patroon volgen.

Het in kaart brengen van dergelijke vergelijkbare factoren in vergelijkbare situaties, zoals voorkennis bij één van de partijen, een specifiek einddoel en een bepaald type standpunt, gebeurt met het framework van het communicatief activiteitstype. In het volgende hoofdstuk laat ik zien wat een communicatief activiteitstype precies is, en breng ik het communicatief activiteitstype van het dieetboek in kaart. Aan de hand daarvan kan ik in het vervolg van mijn onderzoek de prototypische argumentatieve patronen uit 'De voedselzandloper' analyseren in het licht van de eigenschappen van dit communicatief activiteitstype en de mogelijkheden voor strategisch manoeuvreren die er binnen een dieetboek zijn.

2.4 Conclusie

De relatie tussen argument en standpunt noemen we een argumentatieschema. Een geheel van argumentatieve zetten, bestaande uit één of meerdere argumentatieschema's bij een bepaald type standpunt, vormt een argumentatief patroon. Bepaalde vaste argumentatieve

---

¹ Sprekers zijn zelf niet noodzakelijkerwijs *bewust* bezig met strategisch manoeuvreren, maar dat wil niet zeggen dat het geen rol speelt bij het kiezen en formuleren van de argumentatie.

² Expertiseargumentatie is een subtype van kentekenargumentatie, dat in hoofdstuk 5 (pp. 27-33) uitgebreid aan bod komt.

patronen doen zich vaak voor in bepaalde typische situaties, omdat ze effectief zijn bij het balanceren tussen het dialectisch doel en het retorisch doel dat een spreker in dat type situatie heeft. Het balanceren tussen de wens om de ander te overtuigen en de wens om redelijk te zijn (of te lijken) noemen we strategisch manoeuvreren. Om meer te kunnen zeggen over prototypische argumentatie in 'De voedselzandloper', en de manier waarop prototypische argumentatieve patronen als strategische manoeuvres functioneren in dit typische dieetboek, wordt in het volgende hoofdstuk het communicatief activiteitstype van het dieetboek beschreven.

Hoofdstuk 3. Het dieetboek als communicatief activiteitstype

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk definieer ik het dieetboek als communicatief activiteitstype. Eerst ga ik in paragraaf 3.2 dieper in op voedingsadvies en diëten, en bespreek ik het uitgangspunt van dieetboek 'De voedselzandloper'. Ook stip ik hier al kort aan wat de rol van expertise is in voedingsadvies, en hoe dit naar voren komt in 'De voedselzandloper'. In paragraaf 3.3 laat ik zien hoe het bepalen van een communicatief activiteitstype kan helpen om een communicatieve gebeurtenis te analyseren, en schets ik het dieetboek als communicatief activiteitstype. In paragraaf 3.4 geef ik vervolgens een argumentatieve karakterisering van het communicatief activiteitstype van het dieetboek.

3.2 Voedingsadvies en 'De voedselzandloper'

Voedingsadvies is inherent argumentatief, omdat advies argumentatief is; de spreker raadt de hoorder aan om iets (niet) te doen, omdat hij meent dat dat de beste manier van handelen is, en geeft daar eventueel argumenten bij. Voedingsadviezen worden vaak gebundeld in een bepaald dieet. De Dikke Van Dale (Van Dale, z.d.) definieert de term 'dieet' als: 'leefregel met betrekking tot het gebruik van voedsel en drank'. Het Voedingscentrum (z.d. a) vermeldt: 'Een dieet is een voedingspatroon dat om medische redenen afwijkt van gewone voeding. Vaak wordt met dieet een energiebeperkt dieet bedoeld, ofwel een afvaldieet. Het doel van een afvaldieet is gewichtsverlies.' Dieetadviezen hebben niet alleen betrekking op voedingsmiddelen, maar ook op ander gedrag omtrent voeding zoals portiegrote, bereidingswijze, en de momenten waarop gegeten wordt. In het vervolg van deze scriptie gebruik ik daarvoor de verzamelterm 'eetgedrag'³.

In welvarende landen worden we aan de lopende band geconfronteerd met allerlei claims op het gebied van voeding, voedsel, ingrediënten en eetpatronen, afkomstig van allerlei verschillende bronnen zoals artsen en wetenschappers, bekenden, overheden en voedselproducenten. Dit landschap aan voedingsadvies is te zien als een spectrum. Aan de ene kant vinden we claims die steunen op consensus onder medische en wetenschappelijke professionals, en die ook van de samenleving als geheel geen kritiek hoeven te verwachten, omdat de gezondheidseffecten ervan door jarenlange grootschalige ervaring zijn aangetoond (bijvoorbeeld de claim dat veel suiker eten slecht is voor het tandglazuur). Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich de claims die bijvoorbeeld gaan over de vraag of koffie wel of niet goed voor ons is, of boter de voorkeur zou moeten genieten boven margarine, en wat de beste manier is om gewicht te verliezen. Adviezen aan deze kant van het spectrum zijn het onderwerp van heftige persoonlijke en publieke discussie. De wetenschap biedt niet

---

³ Een wat houterig woord, maar handzamer dan 'gedrag omtrent voeding'. Het is noodzakelijk een verzamelterm te gebruiken, omdat de aanname dat dieetadvies alleen gaat over het aan- of afraden van bepaalde voedingsmiddelen onvolledig is. 'Eetregel' wordt in deze context ook gebruikt, maar dat dekt mijns inziens alleen de lading van het nieuwe gedrag dat wordt aangeprezen, niet van het (vaak onbewuste) gedrag dat dieetadviezen proberen te bestrijden.

altijd uitsluitel over deze onderwerpen. Ook gaat een deel van de samenleving vanuit een bepaalde overtuiging in sommige gevallen tegen de boodschap van de wetenschap in (Leenen en Penders, 2016: 552). Veel dieetboeken bevinden zich aan het meer onrustige uiteinde van het spectrum van voedingsadviezen, zo ook 'De voedselzandloper'. Leenen en Penders noemen het boek (en de reacties die het teweegbracht) zelfs de meest zichtbare strijd om *credibility* tussen een dieetauteur en het wetenschappelijke establishment in de Nederlandse taal van het afgelopen decennium.

De insteek van 'De voedselzandloper' is de aanname dat het proces van veroudering te vertragen is doormiddel van het eetpatroon. Wat en hoe we eten kan volgens de auteur de kans op een scala aan chronische ziektes en ouderdomskwalen verminderen, energie vermeerderen, en een jeugdig uiterlijk bewerkstelligen. Afvallen wordt door de auteur niet als doel aangemerkt, maar wel als een geheid gevolg van het eten volgens dit dieet:

'In tegenstelling tot de meeste diëten heeft dit dieet niet als eerste doel gewicht te verliezen. Het – vaak drastische- gewichtsverlies is louter een aangename bijwerking. Het doel van dit dieet is in de eerste plaats veroudering afremmen. Het wil ervoor zorgen dat we minder snel verouderen en minder snel door verouderingsziekten getroffen worden.' (p. 8).

De voedselzandloper waar het boek naar vernoemd is, is het visuele hulpmiddel waarmee Verburgh zijn dieet schematisch weergeeft. In de bovenste helft van de zandloper staan de voedingsmiddelen die men dient te mijden, in de onderste helft staan de voedingsmiddelen die men ter vervanging dient te eten⁴. Dit schema dient ter vervanging van schema's zoals de Schijf van Vijf of de Voedseldriehoek, die volgens Verburgh qua inhoud 'volledig achterhaald' zijn (p. 32).

'Het gelobby van industrieën, de traagheid waarmee medische inzichten gemeengoed worden en de nadruk op acute geneeskunde in plaats van preventieve geneeskunde zijn enkele voorname redenen dat we nog met een ouderwetse driehoek en schijf opgezadeld zitten.' (p. 37).

Het betoog van Verburgh rust op de aanname dat de informatie van instanties zoals het Voedingscentrum en het Vlaams Instituut Gezond Leven, de informatie die gedeeld wordt door artsen en veel van de zogenaamde standaard media, niet klopt. Verburgh verwierpt de adviezen van deze gevestigde bronnen die door velen als deskundig worden beschouwd, en gaat vervolgens een strijd aan op het vlak van geloofwaardigheid: niet de bekende en vertrouwde dieetregels kloppen, maar de nieuwe regels die hijzelf presenteert. De verspreiders van andere diëten, die zich eveneens verzetten tegen de gevestigde orde op voedingsgebied, zijn volgens Verburgh net zo goed ondeskundig. Hij heeft het over 'dieetgoeroes', die hun dieet staven met pseudowetenschappelijke argumenten en die wetenschappelijk onderzoek verkeerd interpreteren en niet kunnen beoordelen of onderzoek wel correct is uitgevoerd (p. 17). Verburgh verwierpt dus zowel de expertise van de gevestigde bronnen als die van andere dieetauteurs.

---

⁴ Deze zandloper is te vinden in bijlage A op pagina 54.

3.3 Het communicatief activiteitstype van het dieetboek

In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken naar de theorie over strategisch manoeuvreren. We zagen daar dat argumentatieve activiteiten in de werkelijkheid nooit plaatsvinden zoals in het ideaalmodel van een kritische discussie, en dat de macro-context waarin een argumentatieve gebeurtenis plaatsvindt invloed heeft op het verloop van die argumentatieve gebeurtenis. Zo is in een arts-patiëntgesprek het verschil in medische voorkennis tussen beide partijen een verklaring voor het gebruik van expertiseargumentatie door de arts binnen dat gesprek. Een analist moet rekening houden met deze macro-context, en daarom wordt bij het bestuderen van strategische manoeuvres rekening gehouden met het communicatieve activiteitstype van de specifieke gebeurtenis die onderzocht wordt (van Eemeren, 2017: pp. 13-14). Een communicatief activiteitstype is niet één specifieke gebeurtenis, maar een bepaald type communicatiepraktijk (Pilgram, 2009). Elk communicatief activiteitstype valt binnen een bepaald communicatief domein. Het medische consult is een voorbeeld van een activiteitstype uit het medische domein, de rechterlijke uitspraak is activiteitstype uit het juridische domein, een debat van de gemeenteraad is een activiteitstype uit het politieke domein. Alle communicatieve praktijken die gericht zijn op het behouden of verbeteren van gezondheid horen bij het medische domein (Wierda, 2009: p. 29). Het geven van dieetadvies is zo'n communicatieve praktijk gericht op het behouden of verbeteren van de gezondheid. Communicatieve activiteiten die neerkomen op het verstrekken van dieetadvies, zoals dieetboeken, lijken daarom logischerwijs ook in het medische domein te vallen.

Dieetboek dienen echter nog een ander doel dan het verbeteren van de gezondheid. Elk communicatief activiteitstype heeft een bepaalde institutionele bestaansreden, het kerndoel waarmee de activiteiten binnen dit type worden uitgevoerd. Een medisch consult, zo zagen we in paragraaf 2.3, vindt plaats met het doel om een gezamenlijke beslissing te nemen over de te volgen behandeling voor het verhelpen of voorkomen van een medische klacht. Dat is de institutionele bestaansreden van dat communicatieve activiteitstype. Dieetboeken bestaan natuurlijk met het doel om de lezers gezonder te maken door het verstrekken van dieetadvies, maar er speelt ook een commercieel belang. Boeken die in algemene boekhandels liggen voor het grote publiek bestaan in de eerste plaats om verkocht te worden. Dat de informatie die erin staat aan de verwachting voldoet, dat lezers er inderdaad bruikbare informatie over voeding uit kunnen halen, dat staat in dienst van die hogere bestaansreden om verkocht te worden. Hoe populairder het boek, hoe hoger de winsten. In dat opzicht lijkt het dieetboek als communicatief activiteitstype op zogenaamde *direct to consumer* medische advertenties, zoals de advertenties voor medicijnen die in de V.S. veel voorkomen. Deze advertenties vallen in het commerciële domein, ondanks hun connectie met de medische wereld. De bestaansreden van een advertentie is immers om iets te verkopen, dit geldt ook als het een advertentie voor geneesmiddelen betreft (Wierda, 2015). Een cruciaal verschil tussen advertenties en dieetboeken is echter dat dieetboeken er doorgaans niet op gericht zijn om een ander product aan te prijzen, ze dienen zélf verkocht te worden. Het communicatief activiteitstype van het dieetboek bevindt zich duidelijk op de grens tussen het medische en het commerciële domein, met aan de ene kant het doel nuttig dieetadvies te verstrekken (of in ieder geval: advies dat door de lezer als nuttig wordt

ervaren), en aan de andere kant het doel verkocht te worden. Hoewel het verstrekken van goed advies in dienst staat van verkoopsucces, staat de verkoop van het boek in dienst van het verstrekken van het dieetadvies. We analyseren hier echter het dieetboek als argumentatieve tekst, een tekst die de meesten zullen lezen nádat ze het boek al hebben aangeschaft. Hoewel een dieetboek gemaakt wordt om verkocht te worden, is de tekst in het boek niet bedoeld om de lezer te overtuigen het boek aan te schaffen. De tekst moet de lezer overtuigen de informatie voor waar aan te nemen en het dieetadvies op te volgen, dus het institutionele doel is nog altijd het verbeteren van de gezondheid van de lezer. Daarom beschouw ik het dieetboek als een communicatief activiteitstype in het medische domein.

Communicatief domein	Genre	Communicatief activiteitstype	Communicatieve gebeurtenis
Medisch domein	Adviseren	Dieetboek	'De voedselzandloper'

Communicatieve activiteitstypes zijn altijd tot op zeker hoogte geconventionaliseerd. Een communicatief activiteitstype kan formeel of informeel geconventionaliseerd zijn, en de mate van conventionalisering hangt af van de institutionele vereisten van het bijbehorende communicatieve domein en van de institutionele bestaansredenen van het activiteitstype (van Eemeren, 2017: pp. 13-15). Voor dieetboeken geldt bijvoorbeeld de vereiste dat een auteur van een dieetboek zijn expertise onderbouwt, en afzet tegen anderen. Er zijn immers zoveel dieetadviezen, waarom is dit dieetadvies dan het beste? Het leidt tot de conventie dat dieetauteurs doorgaans duidelijk benoemen waarom ze zelf deskundig zijn op het gebied van voeding, bijvoorbeeld omdat ze een relevante opleiding hebben gevolgd of op de een of andere manier ervaringsdeskundige zijn. Een andere vereiste, die nauw met de vorige samenhangt, is dat het dieet iets nieuws moet bieden. Er zijn immers ook andere manieren om dieetadvies te verkrijgen dan via een boek, zoals via de huisarts of via instanties als het Voedingscentrum, en als men toch voor een dieetboek kiest, waarom dat dít specifieke boek, en niet een ander boek in het volle schap over voeding? Zo ontstaat de informele conventie dat veel dieetboeken een 'haakje' hebben, een duidelijke eigen invalshoek die het dieet onderscheidt van andere diëten (zoals 'veroudering vertragen' in het geval van 'De voedselzandloper'). Een dieet moet iets vernieuwends of verrassends bieden, want waarom zouden mensen geld uitgeven aan een boek vol adviezen die ze al eerder gehoord hebben? Tegelijkertijd mag de informatie niet te sterk botsen met de voorkennis van de lezer, de informatie moet aannemelijk en logisch klinken. Wanneer alle adviezen in het boek botsen met elke aanname of (onbewuste) opvatting die de lezer vooraf had, dan zal de lezer ze nooit aannemen. Het spanningsveld tussen deze twee behoeften leidt tot de conventie dat er in dieetboeken vaak nieuwe informatie wordt uitgelegd door in te spelen op emoties of gevoelens, en door veel gebruik te maken van versimpelde metaforen en vergelijkingen.

Een heel andere beperking die een rol speelt bij een van de vereisten voor dieetboeken, ligt in de monologische aard van het boek als medium. Doordat maar één van de partijen aan het woord komt in deze communicatieve activiteit, de protagonist, is er geen

gelegenheid voor kritiek of vragen van de antagonist. Bovendien is de antagonist niet één specifiek persoon, maar wordt de rol van antagonist vervuld door ‘de lezer’ in het algemeen. Dat betekent dat de auteur zijn betoog moeilijker kan afstemmen op het referentiekader van zijn publiek, want dat publiek bestaat uit een grote en onderling sterk verschillende groep mensen. Deze factoren leiden tot de conventie dat dieetauteurs vaak al mogelijke kritische vragen invullen die bij lezers kunnen opduiken, om zich hier direct vast tegen te verdedigen.

3.4 Argumentatieve karakterisering van het dieetboek

Zoals al besproken is adviseren argumentatief van aard. Bij overwegend, inherent of hoofdzakelijk argumentatieve communicatieve activiteitstypes (zoals het geven van dieetadvies), helpt het geven van een argumentatieve karakterisering om meer inzicht te bieden in de manier waarop de vier discussiefases functioneren in een communicatieve activiteit. In het oplossingsproces in een argumentatieve tekst zijn namelijk vier punten te onderscheiden waar de argumentatieve karakterisering betrekking op heeft: de beginsituatie (implementatie van de confrontatiefase), de uitgangspunten (implementatie van de openingsfase), de argumentatieve middelen en kritiek (implementatie van de argumentatiefase) en de uitkomsten (implementatie van de afsluitingsfase) (van Eemeren, 2017: pp. 14-15). Voor het dieetboek ziet zo’n argumentatieve karakterisering er als volgt uit:

Beginsituatie (de confrontatiefase)
Omdat het een boek betreft, is het verschil van mening per definitie niet-gemengd; de auteur verdedigt zijn standpunt en anticipeert daarbij op eventuele twijfel of kritiek van de lezer, maar de tekst is een monoloog, er is geen inbreng van de tegenpartij in de discussie. Zelfs als een auteur van een dieetboek rechtstreeks tegen andere bronnen van voedingsadvies ingaat is het verschil van mening niet-gemengd; de auteur probeert namelijk niet die andere bronnen te overtuigen, maar de lezer.
Uitgangspunten (de openingsfase)
De afspraken waar de partijen zich bij het voeren van de discussie aan houden zijn in een dieetboek grotendeels impliciet. Dit heeft er onder andere mee te maken dat de antagonist, de lezer, niet een gedefinieerd persoon is. De tekst is er niet op gericht om twijfel over het standpunt weg te nemen bij een concreet iemand, een mens van vlees en bloed. In plaats daarvan is ‘de lezer’ voor de tekst slechts een conceptuele instantie. De gemeenschappelijke uitgangspunten zijn dus niet concreet af te spreken. Een aantal van de eenzijdige (impliciete) uitgangspunten die we vrijwel altijd aantreffen zijn: het leven van de lezer zou beter kunnen zijn dan het nu is (en als je iets kan verbeteren moet je dat ook doen), afvallen is iets gunstigs, eten is een morele kwestie en wat je eet zegt iets over je karakter. Er is een vrij brede zone van gemeenschappelijke uitgangspunten, of in ieder geval gaat de auteur daar vaak vanuit. Die uitgangspunten worden veelal niet vooraf besproken, maar zijn af te leiden uit de argumentatie.

Argumentatieve middelen en kritiek (de argumentatiefase)

Dieetboeken stelen voor een groot deel op pragmatische argumentatie, omdat de wenselijkheid van een bepaalde manier van handelen wordt voorgesteld. Waar het hoofdstandpunt prescriptief is, zijn de ondersteunde beweringen vaak evaluatief: de auteur stelt dat de lezer op manier X zou moeten eten omdat dat een goede manier van eten is – beter dan andere manieren. Hij verdedigt die stelling vervolgens vaak met descriptieve stellingen, zoals de bewering dat eetregel X gevolg Y heeft. Zulke pragmatische argumentatie kan vervolgens door allerlei onderschikkende argumentatie worden gesteund, zoals door voorbeeldargumentatie of expertiseargumentatie.

Vanwege de niet-interactieve aard van het boek als medium wordt er geen directe kritiek geleverd en worden er geen vragen gesteld. De lezer wordt benaderd als iemand die (mogelijk) twijfel heeft over het standpunt van de auteur, niet als iemand die zeer afwijzend tegenover dat standpunt staat. De meeste lezers zullen het boek immers zelf hebben aangeschaft. Dit leidt ertoe dat de argumentatie doorgaans niet een zeer confronterende toon heeft, maar de vorm krijgt van ogenschijnlijk neutrale uitleg.

Uitkomsten (afsluitingsfase)

Iedere lezer van een dieetboek bepaalt individueel zijn eigen oordeel over de argumentatie van de auteur, en bepaalt zelf of hij het advies op zal volgen of niet. Of men terugkeert naar de beginsituatie of anders beslist: die uitkomst is in het dieetboek zelf niet aanwezig.

3.5 Conclusie

De communicatieve gebeurtenis 'De voedselzandloper' valt binnen het communicatief activiteitstype van het dieetboek. Dieetboeken vervullen de institutionele behoefte om dieetadvies te verschaffen en zo een bijdrage te leveren aan de gezondheid van de lezers, dat is hun institutionele bestaansreden. Een van de institutionele voorwaarden voor het verschaffen van dat dieetadvies is dat het boek goed verkoopt, dat de informatie dus aantrekkelijk gepresenteerd wordt en zowel geloofwaardig als vernieuwend klinkt. Communicatieve activiteiten die gericht zijn op het verbeteren of behouden van de gezondheid vallen in het medische domein, zo ook het dieetboek. In de argumentatieve karakterisering van dit communicatief activiteitstype is te zien hoe de vier discussiefasen uit het ideaalmodel voor een kritische discussie functioneren binnen dieetboeken. Deze karakterisering helpt om de patronen die we aantreffen in 'De voedselzandloper' te duiden.

Hoofdstuk 4. Probleemoplossende argumentatie en voorbeeldargumentatie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreek ik in paragraaf 4.2 de algemene argumentatieve lijn van ‘De voedselzandloper’. Daarbij laat ik zien hoe causaliteit een grote rol speelt in veel van de argumentatieve patronen in het betoog van Verburgh, vooral in de vorm van pragmatische argumentatie. In paragraaf 4.3 ga ik in op een specifiek type van pragmatische argumentatie: probleemoplossende argumentatie. Ik bespreek twee verschillende varianten van dit type argumentatie, en laat zien hoe beide varianten vaak ondersteund worden doormiddel van voorbeeldargumentatie. Hierbij analyseer ik enkele citaten uit ‘De voedselzandloper’. In paragraaf 4.4 vul ik de bestaande theorie over probleemoplossende argumentatie aan, door een nieuwe variant van probleemoplossende argumentatie te schetsen, en te tonen hoe deze variant voorkomt in ‘De voedselzandloper’. Overige opmerkingen die ik aantref in de citaten die ik behandel worden ook kort aangestipt.

4.2 Argumentatieve lijn en pragmatische argumentatie

‘De voedselzandloper’ is niet alleen de naam van het boek over de methode van Verburgh, maar ook van het visuele hulpmiddel dat hij heeft ontworpen om te tonen op welke manier men zou moeten eten. De zandloper maakt inzichtelijk welk voedsel men beter niet meer kan eten (te vinden in de bovenste driehoek van de zandloper), en welke voedingsmiddelen daarvoor in de plaats gegeten zouden moeten worden (in het corresponderende gedeelte van de onderste driehoek van de zandloper)⁵. In het gelijknamige boek legt Verburgh vervolgens uitgebreid uit waarom het ene voedingsmiddel beter is dan het andere, en gaat hij ook dieper in op overig eetgedrag. De kenmerken die beschreven staan in de argumentatieve karakterisering van het dieetboek uit het vorige hoofdstuk, komen duidelijk terug in deze methode. Er is sprake van een prescriptief standpunt: men zou op deze manier moeten eten. Dit standpunt wordt ondersteund door argumenten die zelf evaluatief van aard zijn: eetgedrag X is beter dan eetgedrag Y. Vervolgens onderbouwt Verburgh zijn evaluatie met descriptieve stellingen: Eetgedrag X leidt tot positief gevolg A, eetgedrag Y leidt tot negatief gevolg B. De argumentatie waar zulke descriptieve punten mee worden ondersteund kan veel verschillende vormen hebben, zoals voorbeeldargumentatie of expertiseargumentatie. Het systeem van ‘De voedselzandloper’ rust voor een heel groot deel op vergelijkingen, wat ertoe leidt dat de adviezen van Verburgh vaak uit twee componenten bestaan: aantonen waarom bepaald eetgedrag slecht is, en aantonen waarom ander eetgedrag goed is. Hieronder staat een zeer beknopte weergave van de argumentatieve lijn van het boek:

---

⁵ Het schema van de voedselzandloper is te vinden in bijlage A op pagina 54.

1.	Je moet volgens het voedselzandloper-dieet eten (dat wil onder andere zeggen: vervang melk voor plantaardige melk, vervang brood voor havermoutpap en vervang snoep voor noten).	<i>Prescriptief</i>
1.1	Plantaardige melk is beter dan koemelk.	<i>Evaluatief</i>
1.1a	Plantaardige melk heeft positieve eigenschap A.	<i>Descriptief</i>
1.1a.1	Dat blijkt uit ...	
1.1b	Koemelk heeft negatieve eigenschap B.	<i>Descriptief</i>
1.1b.1	Dat blijkt uit ...	
1.2	Havermoutpap is beter dan brood.	<i>Evaluatief</i>
1.2a	Havermoutpap heeft positieve eigenschap C.	<i>Descriptief</i>
1.2a1	Dat blijkt uit ...	
1.2b	Brood heeft negatieve eigenschap D.	<i>Descriptief</i>
1.2b.1	Dat blijkt uit...	
1.3	Noten zijn beter dan snoep	<i>Evaluatief</i>
1.3a	Noten hebben positieve eigenschap E.	<i>Descriptief</i>
1.3a.1	Dat blijkt uit...	
1.3b	Snoep heeft negatieve eigenschap F.	<i>Descriptief</i>
1.3b.1	Dat blijkt uit...	

De bovenste laag van de argumentatie, argument 1.1, 1.2 en 1.3, spreken duidelijk uit de context van de voedselzandloper zelf. Het grootste gedeelte van de tekst in het boek richt zich dan ook op de argumentatie één niveau daaronder, 1.1a en 1.1b, 1.2a en 1.2b, 1.3a en 1.3b, enzovoorts⁶, en alle argumentatie die dat niveau ondersteunt. In de bovenstaande weergave staat steeds één positieve of negatieve eigenschap genoemd, maar dit kunnen er ook meer zijn. Hetzelfde geldt voor de onderschikkende argumenten bij deze positieve en negatieve eigenschappen. Bij het onderzoek naar de prototypische argumentatieve patronen ben ik vooral geïnteresseerd in de laag van argumentatie die in het bovenstaande schema nog niet is ingevuld (dat wil zeggen, argument 1.1a.1, 1.1b.1, 1.2a.1, 1.2b.1, enzovoorts). Op welke manier ondersteunt Verburgh zijn claims over de negatieve of positieve eigenschappen van het vertonen van bepaald eetgedrag?

Een eigenschap kan hier zowel een kenmerk van bepaald eetgedrag zijn als een gevolg van het implementeren van het eetgedrag. Het verschil tussen die twee is soms heel lastig aan te wijzen, het beloofde effect dat de consumptie van een voedingsmiddel heeft op de gezondheid is te beschouwen als een kenmerk van dat voedingsmiddel, maar ook als een gevolg van de consumptie ervan. Omdat volgen van een dieet uiteindelijk gaat over het behalen van een bepaald resultaat, houd ik in dit onderzoek bij twijfelgevallen altijd de

---

⁶ Merk op dat dit maar een klein gedeelte is van de adviezen die 'De voedselzandloper' geeft, er zijn in werkelijkheid dus veel meer dan drie hoofdargumenten.

causale interpretatie aan.

Een subtype van causale argumentaties dat een grote rol speelt bij adviezen is pragmatische argumentatie. Hierbij wordt een manier van handelen verdedigd door een argument dat refereert aan een gevolg van iets in het standpunt. De argumentatie bestaat dan uit het opnoemen van (mogelijke) consequenties van een voorgestelde handeling uit het standpunt. Dergelijke argumentatie wordt gebruikt wanneer er een bepaalde manier van handelen wordt voorgesteld (van Poppel, 2012: p. 97). Pragmatische argumentatie heeft één van de volgende vormen:

- 1. X is wenselijk.
- 1.1 X leidt tot Y.
- 1.1' Y is wenselijk.

- 1. X is onwenselijk.
- 1.1 X leidt tot Y.
- 1.1' Y is onwenselijk.

De kritische vragen bij dit argumentatieschema luiden:

- Leidt X wel echt tot Y?
  - Is Y wel echt (on)wenselijk?
  - Heeft Y geen andere belangrijke negatieve (of juist positieve) gevolgen?
- (van Eemeren, 2017: p. 23).

Zelfs in de gevallen waar door Verburgh eerst een duidelijk kentekenargument wordt gebruikt, wordt zo'n kentekenargument bijna altijd ondersteund door een pragmatisch argument. Hoe die focus op het effect van eetgedrag de boventoon voert zien we bijvoorbeeld op pagina 145 van 'De voedselzandloper'. Hier bespreekt Verburgh de gezonde eigenschappen van havermoutpap⁷. In een argumentatiestructuur van dit fragment is goed te zien dat alle argumentatie op oorzaak-gevolgrelaties steunt:

- (1) (Havermoutpap eten is wenselijk.)
- 1.1 Havermoutpap is gezond en kan zorgen voor gewichtsverlies.
- (1.1') (Gezondheid en gewichtsverlies zijn wenselijk.)

- 1.1.1 Havermoutpap bevat vezels.
- (1.1.1') (Vezels zijn gezond en/of zorgen voor gewichtsverlies.)
- 1.1.1'.1 Vezels stimuleren de darmperistaltiek.
- (1.1.1'.1') (Goede darmperistaltiek is gezond en/of zorgt voor gewichtsverlies.)
- 1.1.1'.2 Uit onderzoeken blijkt dat gezonde voeding vooral veel vezels bevat.
- 1.1.1'.3 Vezels zorgen voor een minder hoge stijging van de bloedsuikerspiegel.
- 1.1.1'.3.1 Vezels zorgen dat suikers minder snel in de bloedbaan terecht komen.
- (1.1.1'.3') (Een minder hoge stijging van de bloedsuikerspiegel is gezond en/of zorgt voor gewichtsverlies.)

---

⁷ Het volledige fragment is te vinden in bijlage B (pp. 55-56).

- 1.1.2 Consumptie van havermoutpap voorkomt consumptie van brood.
- (1.1.2') (Brood is ongezond en/of verhinderd gewichtsverlies.)
- 1.1.2'.1 Brood levert een dagelijkse dosis suikers.
- (1.1.2'.1') (Suikers zijn ongezond en/of hinderen gewichtsverlies.)
- 1.1.2'.1'.1 Suikers zorgen voor een hoge stijging van de bloedsuikerspiegel.
- 1.1.2'.1'.2 Suikers zorgen voor gewichtstoename.

Het eerste hoofdargument dat Verburgh in dit fragment geeft is dat havermoutpap veel vezels bevat. Tot zover rust de argumentatie op een kenmerk. Maar het brugargument, de stelling dat vezels gezond zijn, wordt onderbouwd met het argument dat vezels ervoor zorgen dat suikers minder snel in de bloedbaan terechtkomen waardoor de bloedsuikerspiegel minder stijgt. Dit is pragmatische argumentatie. Een te snelle of te grote stijging in de bloedsuikerspiegel, ook wel een glucosepiek genoemd, is een onwenselijke uitkomst, zo is eerder in het boek te lezen (pp. 45-67). Ook het andere hoofdargument dat Verburgh opbrengt, de stelling dat het eten van havermout voorkomt dat er brood gegeten wordt, is pragmatisch van aard. Brood (zo valt eerder in het boek te lezen) zou erg ongezond zijn, want het bevat zetmeel. Zetmeel bestaat uit glucosemoleculen en wordt daarom door Verburgh gelijkgesteld aan suiker (p. 49). Suiker zou zorgen voor versnelde veroudering en een verhoogde kans op kanker (p.45).

De enige uitzondering in de reeks van pragmatisch gestoelde argumenten is argument 1.1.1'.2, het tweede argument dat de gezonde aard van vezels moet onderbouwen. Verburgh beroept zich hier op een specifiek kenmerk van vezels: namelijk dat hun gezonde effecten door veel onderzoek zijn aangetoond. Een beroep doen op wetenschappelijke onderzoeken is een vorm van expertiseargumentatie, een argumentatieschema dat later in deze scriptie uitgebreid aan bod komt⁸, maar dat we nu nog even moeten laten rusten.

4.3 Probleemoplossende argumentatie en voorbeeldargumentatie

In 'De voedselzandloper' komt een bepaald type pragmatische argumentatie veel voor, dat ook vaak gezien wordt in politieke contexten: probleemoplossende argumentatie. Bij dit type argumentatie wordt eerst uitleg gegeven over een probleem, waarna een aanpak wordt voorgesteld dat dit probleem oplost. Op basis van een pragmatische redenering wordt het standpunt verdedigd dat deze aanpak moet worden uitgevoerd, omdat die aanpak als gevolg heeft dat het betreffende probleem verdwijnt of vermindert (Garssen, 2017: p. 27).

In het laatste gedeelte van hoofdstuk 4 van 'De voedselzandloper' gaat Verburgh in op de nadelige effecten van het gebruiken van medicatie. Volgens hem zouden mensen minder medicijnen moeten gebruiken omdat medicatie slecht is voor het lichaam (p. 250). Het hoofdstuk daarop gaat hij in op ander gedrag dat volgens hem bij kan dragen aan de gezondheid en dat de voorkeur verdient boven het gebruik van medicatie, zoals sporten, uithongering, en mindfulness. Op pagina 260 schrijft Verburgh:

---

⁸ Hoofdstuk 5 (pp. 27-33) is gericht op expertiseargumentatie.

‘Ik herinner me het verhaal van een patiënte die al vele jaren depressief was. Ze had nagenoeg alle antidepressiva uitgeprobeerd, inclusief hele exotische cocktails van antidepressiva, maar niets hielp. Totdat ze op een gegeven moment besloot om elke avond een halfuur te gaan wandelen, weer of geen weer, zin of geen zin. Na twee weken voelde ze zich al beter en na drie maanden was ze na vele jaren van haar depressie verlost.’

Garssen (2017) onderscheidt twee subcategorieën van probleemoplossende argumentatie: pragmatische probleemoplossende argumentatie en complexe probleemoplossende argumentatie. Het bovenstaande fragment is een geval van pragmatische probleemoplossende argumentatie. Dit is de basisvariant van probleemoplossende argumentatie, waarbij de spreker zijn luisteraars niet hoeft te overtuigen dat het probleem daadwerkelijk bestaat of dat het verhelpen ervan wenselijk is. Die twee premissen zijn bij pragmatische probleemoplossende argumentatie zogenaamde *presuppositions*. Ze hoeven dus niet onderbouwd te worden (pp. 29-30). In het fragment over antidepressiva hoeft Verburgh niet in te gaan op het bestaan van het probleem: het feit dat depressies en andere ziektes bestaan, en dat het bestaan ervan onwenselijk is, wordt aangenomen als een gezamenlijk uitgangspunt. Alleen de effectiviteit van de oplossing moet nog aangetoond te worden. De argumentatiestructuur van pragmatische probleemoplossende argumentatie ziet er als volgt uit:

- 1. Advies X moet aangenomen worden.
- 1.1 Het aannemen van advies X verhelpt probleem Y.
- (1.1') (Als het aannemen van advies X probleem Y verhelpt dan moet advies X aangenomen worden).

Wanneer het standpunt vergelijkend van aard is, zoals in het fragment van pagina 260, moet de structuur een beetje uitgebreid worden:

- 1. Advies [X in plaats van Z] moet aangenomen worden.
- 1.1a Z verhelpt probleem Y niet.
- 1.1b X verhelpt probleem Y wel.
- (1.1') (Als Z probleem Y niet verhelpt en X wel, dan moet advies [X in plaats van Z] aangenomen worden).

Probleemoplossende argumentatie kan in veel gevallen ondersteund worden door een specifiek type subargument, namelijk voorbeeldargumentatie. Een feit of gebeurtenis wordt in zo'n argument gepresenteerd als voorbeeld; een specifiek geval van een groter, algemener verschijnsel. Hierover wordt vervolgens een generalisatie gemaakt, om wat zodoende iets te kunnen zeggen over het geheel (Garssen, 2016: p. 33). Dit gebeurt ook in het bovenstaande fragment over antidepressiva.

- 1. Je kan ziektes beter met beweging proberen op te lossen dan met medicatie.
- 1.1a Medicatie helpt niet (of niet in alle gevallen), zelfs niet na lange tijd.
- 1.1a.1 Voorbeeld: '(...) een patiënte die al vele jaren depressief was. Ze had nagenoeg alle antidepressiva uitgeprobeerd, inclusief hele exotische

cocktails van antidepressiva, maar niets hielp.'

- 1.1b Beweging helpt wel (of wel in sommige gevallen), en heel snel.
- 1.1b.1 Voorbeeld: 'Totdat ze op een gegeven moment besloot om elke avond een halfuur te gaan wandelen (...). Na twee weken voelde ze zich al beter en na drie maanden was ze na vele jaren van haar depressie verlost.'

Ook complexe probleemoplossende argumentatie komt aan bod in de voedselzandloper. Bij dit type argumentatie wordt eerst onderbouwd waarom een situatie problematisch is en een oplossing behoeft, voordat de voorgestelde oplossing wordt verdedigd. De structuur van de complexe variant van probleemoplossende argumentatie ziet er als volgt uit:

- 1. Advies X moet worden aangenomen.
- 1.1a Het aannemen van advies X verhelpt Y.
- 1.1b Y is een probleem (of kan een probleem worden).
- (1.1') (Als advies X probleem Y verhelpt dan moet X aangenomen worden).

Een voorbeeld van dit type argumentatie vinden we op pagina 147 van 'De voedselzandloper'. Verburgh betoogt hier dat het wenselijk is om niet met ontbijtgranen te ontbijten, omdat ontbijtgranen een piek in de bloedsuikerspiegel veroorzaken, maar hij onderbouwt daarnaast ook waarom pieken in de bloedsuiker onwenselijk zijn. De beide premissen worden ondersteund door voorbeeldargumentatie in de vorm een anekdote:

'Ik had ooit een student op consultatie die zich elke ochtend rond tien uur bijzonder moe en flauw voelde. Hij had al allerlei dokters geconsulteerd en maakte zich zorgen. Na een korte vraagstelling over zijn eetgewoontes bleek dat hij 's ochtends -rond een uurtje of acht- vaak ontbijtgranen at, en ik raadde hem af om nog ontbijtgranen te eten. Sindsdien had hij geen 'aanvallen' van moeheid en flauwte meer. Deze aanvallen werden veroorzaakt omdat 's morgens de ontbijtgranen het glucosegehalte in zijn bloed even deden pieken. Hierdoor had hij twee uur energie te over, maar even snel als deze suikerpieken oprijzen, daalt het glucosegehalte dan rond tien uur in de voormiddag, waardoor hij zich heel moe en flauw voelde. En dat geldt voor meer mensen'.

- 1. Je moet ontbijtgranen mijden.
- 1.1a Het mijden van ontbijtgranen voorkomt glucosepieken.
- 1.1a.1 Voorbeeld: Een student at elke dag ontbijtgranen en had elke dag symptomen van glucosepieken, maar toen hij geen ontbijtgranen meer at had hij ook geen symptomen meer van glucosepieken.
- 1.1b Glucosepieken veroorzaken flauwtes.
- 1.1b.1 Voorbeeld: Een student voelde zich elke dag heel moe en flauw door glucosepieken, en dat geldt voor meer mensen.

Een zwakke plek van voorbeeldargumentatie is dat voorbeelden die op toeval berusten niet

bruikbaar zijn om een punt te maken, terwijl het tegelijkertijd zeer moeilijk is om aan te tonen dat een voorbeeld níét op toeval berust. Ook moet het voorbeeld aantoonbaar typisch zijn voor het grotere geheel, maar om aan te tonen dat een voorbeeld echt typisch is voor een groter geheel moet eerst de waarheid van de conclusie aangenomen moet worden. Op die manier belandt men in een cirkelredenering (Hastings, 1962 p. 31):

1. Glucosepieken kunnen flauwtes veroorzaken,...
- 1.1a ... want bij de student uit het voorbeeld veroorzaakten glucosepieken flauwtes,...
- 1.1b ... en dat is een geschikt (want typisch) voorbeeld,...
- 1.1b1 ... want glucosepieken kunnen flauwtes veroorzaken.

In de praktijk is de kennis die een hoorder heeft over de context waarin het argument wordt ingezet, zoals eerdere ervaringen en achtergrondkennis over het specifieke onderwerp, een doorslaggevende factor in het oordelen over de typische en representatieve aard van een voorbeeld (Garssen, 2017: p. 33). De stelling dat snelle stijgingen in de bloedsuikerspiegel niet goed zijn en vervelende effecten kunnen hebben op het energiepeil is vrij algemeen geaccepteerd in het dieetdiscours. Veel lezers zullen dit voorbeeld dus als representatief beschouwen, omdat het een stelling ondersteunt die niet veel in twijfel wordt getrokken. Met de stelling 'En dat geldt voor meer mensen' anticipeert Verburgh zelfs al op dergelijke kritiek, door de generaliseerbaarheid van zijn standpunt vast te noemen.

4.4 Uitgebreide probleemoplossende argumentatie

Behalve pragmatische probleemoplossende argumentatie en complexe probleemoplossende argumentatie komt er nog een derde vorm van probleemoplossende argumentatie voor in 'De voedselzandloper', die ik uitgebreide probleemoplossende argumentatie noem. Hierbij wordt de premisse dat een situatie echt bestaat of kan bestaan, losgetrokken van de premisse dat die situatie problematisch is en een oplossing behoeft, en worden beide premissen verdedigd. In de meeste gevallen is het overbodig te onderbouwen dat een situatie die als probleem wordt aangemerkt ook echt kan bestaan, wanneer al onderbouwd wordt dat die situatie een probleem is. Het tweede impliceert immers het eerste. Zeker wanneer er voorbeeldargumentatie wordt gebruikt is het overbodig om nadruk te vestigen op het feit dat een situatie echt bestaat, het voorbeeld is in zijn geheel immers een bewijs dat dat de situatie kan bestaan. Zowel in het voorbeeld met de slecht werkende antidepressiva als het voorbeeld met de flauwtes door ontbijtgranen wordt technisch gezien al aangetoond dat de beschreven problemen niet alleen problematisch zijn, maar ook echt bestaan. Toch zijn er gevallen van probleemoplossende argumentatie waarbij er in de ondersteunende voorbeeldargumentatie een extra nadruk ligt op de omvang van een probleem, of op de mate waarschijnlijkheid van dat het probleem zich daadwerkelijk voordoet. Bij standpunten die gaan over de (mogelijke) progressie van een situatie, over de toename van de problematische aard van die situatie, komt het voor dat er in probleemoplossende argumentatie extra nadruk komt te liggen op de stelling 'ja: dit kan echt voorkomen, en ja: dit kan verder gaan dan je misschien zou denken'.

1. Advies X moet aangenomen worden.
- 1.1a Situatie Y bestaat/heeft een grote omvang/neemt toe.
- 1.1b Situatie Y is een probleem.
- 1.1c Het aannemen van advies X verhelpt situatie Y.
- (1.1') (Als het aannemen van advies X situatie Y verhelpt en situatie Y is een probleem dan moet X aangenomen worden).

We zien dat in een fragment van 'De voedselzandloper' over insulinegebruik bij diabetes type 2. Verburgh stelt op pagina 62:

'Nu ben ik op een belangrijk punt beland: als je op een spectaculaire manier gewicht wilt verliezen en heel gezond wilt leven, dan⁹ moet je geen brood, aardappelen, rijst of pasta meer eten. De gevolgen hiervan zijn indrukwekkend; het is zo zelfs mogelijk om van type-2-diabetes te 'genezen' (...)'.

Diabetes ontstaat, zo schrijft Verburgh, vooral door overgewicht. Diabetespatiënten worden resistent voor de stof insuline, en die resistentie leidt tot schade aan (onder andere) de cellen van allerlei organen en aan de wanden van bloedvaten (p. 62). Insuline zorgt er volgens Verburgh echter ook voor dat mensen dikker worden, omdat het de groei van vetweefsel stimuleert: 'Kortom, elke diabetespatiënt die in een vicieuze cirkel: door de insuline wordt hij dikker, zodat hij nog meer last krijgt van zijn diabetes zodat hij nog meer insuline moet spuiten en nog dikker wordt. Enzovoort.' Patiënten die geen brood, rijst, aardappelen en pasta meer eten zouden in enkele weken spectaculair afvallen en bovendien geen insuline meer hoeven spuiten (p. 63). Verburgh vertelt dan de volgende anekdote:

'Gelijksoortige resultaten heb ik gezien bij eigen diabetespatiënten. De eerste was een oom van me, toen ik nog student geneeskunde was. Ik raadde hem aan brood, aardappelen, pasta en rijst te laten vallen. Hij spoot zich al vele jaren drie keer per dag in met insuline en ondanks talloze verwoede dieetpogingen bleef zijn gewicht maar toenemen, evenals zijn bloeddruk en oogproblemen. Uiteraard moest hij steeds meer insuline spuiten. Maar door geen brood, pasta, rijst en aardappelen meer te eten, verloor hij niet alleen spectaculair veel gewicht, na enkele weken moest hij geen insuline meer gebruiken: zijn bloedsuikerspiegels bleven normaal.' (pp. 63-64).

Dit voorbeeld valt in de volgende argumentatiestructuur te zetten:

1. Bij diabetes type 2 moet een dieet zonder aardappelen, rijst, pasta en brood gevolgd worden.
- 1.1a Insuline moet in steeds grotere hoeveelheden gespoten worden.
- 1.1a.1 Voorbeeld: Een oom spoot zich 3 keer per dag in met insuline en moest steeds meer insuline spuiten
- 1.1b Grote hoeveelheden insuline spuiten is een probleem.
- 1.1b.1 Voorbeeld: Zijn gewicht bleef maar toenemen, evenals zijn bloeddruk en

---

⁹ In de oorspronkelijke tekst staat 'dat' in plaats van 'dan', maar omdat dit niet anders dan een foutje kan zijn heb ik het hier aangepast, omwille van de begrijpelijkheid.

oogproblemen.

- 1.1c Een dieet zonder aardappelen, rijst, pasta en brood zorgt dat er geen insuline meer gespoten hoeft te worden.
- 1.1c.1 Voorbeeld: Door geen brood, pasta, rijst en aardappelen meet te eten bleven zijn bloedsuikerspiegels normaal en hoefde hij geen insuline meer te spuiten.

Wat interessant is aan dit fragment is overigens dat de stelling dat het voorgestelde dieet gezond is voor patiënten met diabetes type 2, fungeert als een vergelijkingsargument bij het overkoepelende standpunt dat het voorgestelde dieet gezond is voor de lezer. De redenering 'dit dieet is gezond voor de lezer, want het is gezond voor diabetespatiënten,' leunt op het onuitgesproken brugargument dat wat gezond is voor diabetespatiënten ook gezond is voor de lezer, omdat diabetespatiënten vergelijkbaar zijn met de lezer. Aangezien diabetes een aandoening is aan de manier waarop het lichaam voeding verwerkt, is dat een redenering die op zijn minst vragen oproept.

- 1. Dit dieet is gezond voor de lezer.
- 1.1 Dit dieet is gezond voor diabetespatiënten.
- (1.1') (Diabetespatiënten zijn wat betreft diëten hetzelfde als of vergelijkbaar met de lezer.)

4.5 Conclusie

Dat causaliteit een grote rol speelt in 'De voedselzandloper' is niet verwonderlijk, omdat dit vaak het fundament is voor adviezen, dus ook voor dieetadvies. Pragmatische argumentatie is de vorm van probleemoplossende argumentatie vormt één van de belangrijkste pijlers in het betoog van Verburgh. De drie vormen van dit type argumentatie, pragmatische probleemoplossende argumentatie, complexe probleemoplossende argumentatie en uitgebreide probleemoplossende argumentatie, worden alle drie vaak ondersteund door voorbeeldargumentatie, en zijn in de manier waarop de voorbeeldargumentatie functioneert in het argumentatieschema goed van elkaar te onderscheiden. We hebben gezien dat er een andere belangrijke component opduikt in de argumentatie van Verburgh die niet direct iets te maken heeft met pragmatiek, namelijk het concept van expertise. In het volgende hoofdstuk ga ik daarom dieper in op expertiseargumentatie.

Hoofdstuk 5. Expertiseargumentatie

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk richt ik me op een aantal verschillende vormen van expertiseargumentatie dat in 'De voedselzandloper' voorkomt. In paragraaf 5.2 laat ik zien hoe een standaard expertiseargument is opgebouwd, en wat de kritische vragen zijn bij dit type argument. In paragraaf 5.3 laat ik zien wat er gebeurd als een spreker (of in dit geval: een auteur) een beroep doet op zijn eigen deskundigheid, in plaats van de deskundigheid van een externe bron. Ook laat ik zien hoe het begrip 'ethos' hierbij een rol speelt. In paragraaf 5.4 sla ik een brug met het vorige hoofdstuk, en bespreek ik waarom de inzet van voorbeeldargumentatie een strategische functie kan hebben in het benadrukken van de eigen expertise.

5.2 Opbouw van een expertiseargument

In paragraaf 3.2 liet ik al zien dat Verburgh in zijn boek niet alleen expliciet de deskundigheid van de gevestigde instanties zoals het Voedingscentrum en het Vlaams Instituut Gezond Leven, de standaard media, en groot deel van de medische wereld in twijfel trekt, maar de deskundigheid van de oprichters van andere diëten. Verburgh zijn boek is doordrenkt van de strijd om geloofwaardigheid boven andere bronnen die expertise claimen. Het mag dan ook niet verwonderlijk heten dat een veelvoorkomend type argument in 'De voedselzandloper' expertiseargumentatie is. In paragraaf 4.2 kwamen we al een geval van dit type argumentatie tegen. Expertiseargumentatie is een subtype van kentekenargumentatie, waarbij de juistheid van een bepaald standpunt wordt onderbouwd met het argument dat een bepaalde expert ook een positieve houding inneemt ten opzichte van dat standpunt. Het is dus niet zo dat diens argumentatie wordt overgenomen; de argumentatie bestaat uit het feit dat deze persoon of instantie een bepaalde houding inneemt, gecombineerd met het feit dat deze persoon of instantie een expert is. Wanneer een expert een standpunt steunt is dat een teken dat het standpunt klopt (Wagemans, 2011). Een expert kan zijn kennis op meerdere manieren hebben vergaard, er is een verschil tussen een professionele deskundige of een ervaringsdeskundige, maar die twee hoeven elkaar niet uit te sluiten (Wagemans, 2011: p. 333). De algemene structuur voor deze twee vormen van expertise is verder gelijk, maar de invulling verschilt.

Of een expertiseargument wel of niet als drogredelijk beschouwd moet worden hangt af van een aantal factoren. In de eerste plaats is het soort standpunt relevant; de waarheid van een descriptief standpunt kan moeilijk volledig ondersteund worden door een autoriteitsargument, dat laat de redelijkheid niet toe. In dat licht is het opmerkelijk dat expertiseargumenten veel voorkomen in dieetboeken. We zagen in het vorige hoofdstuk immers al dat een groot deel van de argumentatie in 'De voedselzandloper' bestaat uit descriptieve stellingen. Een expertiseargument kan echter wel ingezet worden om de aannemelijkheid van een descriptief standpunt sterken, of een prescriptief standpunt ondersteunen. Op pagina 161 van 'De voedselzandloper' staat een grafiekje afgebeeld met

het onderschrift 'Groene bladgroente en broccoli verminderen het risico op hart- en vaatziektes met meer dan 30 procent.' Daarbij staat een bronverwijzing naar een artikel in wetenschappelijk tijdschrift *Nature*, waaruit de grafiek afkomstig is. Die bronvermelding functioneert als expertiseargument: dit is waar, omdat het in een wetenschappelijk tijdschrift heeft gestaan. De meerwaarde van dat expertiseargument is moeilijk te missen als we de onderstaande twee argumentatiestructuren naast elkaar leggen:

1. Groene bladgroente en broccoli verminderen het risico op hart- en vaatziektes met meer dan 30 procent.
  - 1.1 Dat staat in de hier afgebeelde grafiek.

1. Groene bladgroente en broccoli verminderen het risico op hart- en vaatziektes met meer dan 30 procent.
  - 1.1a Dat staat in de hier afgebeelde grafiek.
  - 1.1b Deze grafiek is afkomstig uit wetenschappelijk tijdschrift *Nature*.

De meeste mensen zullen de toevoeging van argument 1.1b als een waardevolle en een redelijke toevoeging aan de onderbouwing beschouwen. De contextuele voorwaarden voor het bepalen van de redelijkheid van een expertiseargument zijn opgenomen in het volgende argumentatieschema (Walton, 2006: p. 750):

1. *Conclusie*: Er mag aangenomen worden dat A waarschijnlijk waar/niet waar is.
  - 1.1a *Beweringspremissie*: Bron E beweert dat stelling A (binnen domein S) waar/niet waar is.
  - 1.1b *Bronpremissie*: Bron E is een expert in domein S, waar stelling A onder valt.
  - 1.1' *Voorwaarde-premissie*: Als bron E een expert is in domein S, waar stelling A onder valt, en E beweert dat stelling A (binnen domein S) waar/niet waar is, dan mag aangenomen worden dat A waarschijnlijk waar is.

De overtuigingskracht van het expertiseargument dat Verburgh inzet blijkt nog groter, wanneer we in acht nemen dat Verburgh al eerder in het boek betoogt dat *Nature* een van de twee tijdschriften met de hoogste 'impactfactor is', en dat de onderzoeken die gepubliceerd zijn in tijdschriften met een hoge impactfactor 'heel betrouwbaar' zijn, omdat ze goed uitgevoerd worden, 'vaak met veel proefpersonen en door onderzoekers die al veel ervaring hebben' (p. 20). Verburgh heeft vooraf de expertise al onderbouwd van een bron die hij later gebruikt in een expertiseargument. Daarmee verdedigt hij zich tegen één van de zes vaste kritische vragen die bij expertiseargumentatie horen (Walton, 2006: p. 750):

Expertisevraag: Hoe geloofwaardig is E als bron van expertise?

Uitlatingsvraag: Uit welke uitlating van E blijkt A?

Consistentievraag: Is A in lijn met wat andere experts beweren?

Betrouwbaarheidsvraag: Is E persoonlijk betrouwbaar als bron?
Domeinvraag: Is E een expert in het domein waar A onder valt?
Ondersteunend bewijsvraag: Stoelt de bewering van E op bewijs?

Door de geloofwaardigheid van *Nature* als bron van expertise te onderbouwen, wordt de inzet van die expertise als argument overtuigender.

Ook verdedigt Verburgh in het bijschrijft van het grafiekje de uitlatingsvraag: waaruit blijkt dat de deskundige bron waarnaar verwezen wordt ook echt het standpunt inneemt waarvan wordt geclaimd dat hij het inneemt?

Door een complete bronvermelding te plaatsen is direct te zien waar precies te vinden is dat *Nature* dit grafiekje gepubliceerd heeft, en kan een kritische lezer het bijbehorende artikel zelf opzoeken. De manier waarop en de mate waarmee Verburgh de uitlatingsvraag verdedigt verschilt echter ontzettend, hij is in 'De voedselzandloper' opvallend inconsequent met zijn bronvermeldingen. In sommige gevallen, zoals bij het grafiekje over groene bladgroenten, geeft hij op de betreffende pagina zelf een bronverwijzing. Deze bron is niet opgenomen bij de lijst met noten achterin het boek. In sommige andere gevallen dat hij zich op een expert beroept, noemt hij de naam of de functie van de persoon die hij citeert, maar geeft hij geen bronvermelding over waar hij de geciteerde informatie gevonden heeft:

'Professor Michael Rose, een autoriteit op het vlak van veroudering (die met zijn bekende experimenten fruitvliegjes dubbel zo lang kon laten leven), zegt over voeding en veroudering het volgende: (...)'

Er wordt geen bronvermelding gegeven bij dit citaat, de lezer kan dus niet zelfstandig verder zoeken naar de context waarin professor Rose zijn uitspraak deed. Bij weer andere claims plaatst Verburgh een verwijfsnummer:

'Een grote studie waaraan 681 tweelingen deelnamen en die verscheen in het vakblad van de oogartsen, Archives of Ophthalmology, toonde aan dat personen die voldoende vette vis eten, zomaar 45 procent minder kans hebben op maculaire degeneratie.^{5'}

In het hoofdstuk 'Noten', op pagina 332, vinden we vervolgens achter het corresponderende nummer een complete bronvermelding van het artikel waar Verburgh naar verwijst. Bij weer andere claims wordt helemaal geen bronvermelding gegeven, of een achtergrond over hoe deze informatie tot stand is gekomen. Dit zijn de claims waarvoor Verburgh zich niet op een andere expert beroept, maar op zijn eigen expertise. Op deze tak van expertiseargumentatie ga ik verder in de volgende paragraaf.

5.3 Beroep op eigen expertise en de rol van ethos

In alle tot nu toe gegeven voorbeelden beroept Verburgh zich op de deskundigheid van een ander. Het kan echter ook voorkomen dat men een expertiseargument inzet waarbij er een beroep wordt gedaan op de eigen deskundigheid: dat ik dit standpunt inneem is een teken dat het klopt, want ik ben een deskundige in het domein waar dit standpunt onder valt. Het opstellen van een argumentatiestructuur zoals we die in de vorige paragraaf zagen is lastiger

wanneer er geen externe expert wordt aangehaald, maar wanneer een van de discussianten zichzelf de status van expert toekent in zijn argumentatie. Wanneer deze discussiant zijn eigen status als expert expliciet inzet als argument functioneert het argumentatieschema in de kern hetzelfde:

1. A is gezond.
- 1.1 Ik weet waar ik het over heb.
- 1.1.1 Ik ben arts.
- 1.1.1' Artsen weten wat gezond is.

Wanneer een protagonist zijn status van expert niet benoemt als argument zou deze bij een argumentatieve analyse buiten beschouwing moeten worden gelaten; de eventuele overtuigingskracht die volgt uit zijn status is een psychologische kwestie, niet een argumentatieve (Wagemans, 2022: p. 331). Maar wat als een discussiant zijn status als expert wel op de voorgrond plaatst, maar niet expliciet inzet als argument? Vanuit dialectisch oogpunt zou het niet uit moeten maken of een deelnemer aan de discussie in de ogen van één of beide partijen de status van 'expert' heeft of niet, in principe is alleen de argumentatie die de expert aanvoert relevant. Tegelijkertijd zouden we het benoemen van de eigen expertise volgens de maximaal argumentatieve interpretatie in veel gevallen wel degelijk als argument kunnen beschouwen. Bovendien speelt de rol status van expert vanuit retorisch oogpunt in ieder geval een rol. Dat heeft te maken met het ethos van de deelnemer in kwestie. Wanneer men beleid voorstelt (wat bij dieetadvies het geval is) is het vertrouwen dat de spreker oproept belangrijker dan de argumenten die hij aandraagt (Braet, 2012: p. 50). Het is niet zuiver dialectisch, maar dat wil niet zeggen dat het geen rol speelt. Een spreker kan er dus voor kiezen om zijn eigen deskundigheid zoveel mogelijk op de voorgrond te plaatsen binnen zijn argumentatie, om zo zijn ethos te versterken en dus zijn overtuigingskracht te sterken. Ethos gaat volgens Aristoteles over het afgeven van een deskundige, eerlijke en 'ons welgezinde' indruk. Deze drie factoren zijn de enige redenen om niet aan te nemen wat iemand beweert. Hij komt over alsof hij niet genoeg weet, alsof hij niet eerlijk is, of alsof hij niet op 'onze' hand is (Braet 2012: p. 50). In een expertiseargument is vooral de deskundigheid van belang, maar in de kritische vragen bij het argumentatieschema is al te zien dat ook eerlijkheid en goede intenties een rol spelen. Dat geldt in ieder geval voor de expertisevraag, de domeinvraag en de persoonlijke betrouwbaarheidsvraag. Dat de uitlatingsvraag, de consistentievraag en de ondersteunend bewijsvraag minder overlap hebben met het concept ethos is niet verwonderlijk; deze vragen hebben betrekking op externe factoren, niet op de expert zelf:

Expertiseargumentatie	Ethos
Hoe geloofwaardig is E als bron van expertise?	Deskundig, eerlijk
Is E een expert in het domein waar A onder valt?	Deskundig
Is E persoonlijk betrouwbaar als bron?	Ons welgezend, eerlijk
Uit welke uitlating van E blijkt A?	Externe factor
Is A in lijn met wat andere experts beweren?	Externe factor
Stoelt de bewering van E op bewijs?	Externe factor

De invulling die beide opvattingen geven aan de aard van expertise komt dus erg overeen. Of expertise nu overduidelijk als argument functioneert, of op de voorgrond wordt geplaatst om de andere argumentatie aannemelijker te maken, het belang ervan blijft groot.

In 'De voedselzandloper' gebruikt Verburgh expliciete expertiseargumenten wanneer hij naar externe bronnen verwijst, maar zijn eigen expertise gebruikt hij vooral om zijn geloofwaardigheid in andere argumenten te sterken. Hij noemt meermaals expliciet zijn eigen verdiensten als wetenschapper en arts, en noemt vaak dat wetenschappers en artsen wél verstand van zaken hebben en andere bronnen niet. Toch stelt hij nergens expliciet, 'ik heb gelijk, want ik ben een expert', 'mijn advies klopt, want ik heb ervoor gestudeerd'. Volgens de opvatting van Wagemans (2011) zouden we dus niet kunnen stellen dat het hele boek een geval is van expertiseargumentatie. Tegelijkertijd mag een analist zelf de missende elementen in een argumentatiestructuur vullen. Het is niet vergezocht om 'ik ben arts en wetenschapper' en 'artsen en wetenschappers hebben verstand van zaken' aan te vullen met 'dus ik heb verstand van zaken' ('want ik ben een arts en wetenschapper, en artsen en wetenschappers hebben verstand van zaken').

Het op de voorgrond plaatsen van de eigen expertise is bijvoorbeeld belangrijk wanneer Verburgh informatie geeft zonder erbij te vermelden waar hij deze informatie gevonden heeft of waar hij zijn kennis op baseert. De vraag om ondersteunend bewijs dringt zich minder op bij een protagonist die zeer deskundig en betrouwbaar overkomt. Bij een deel van de claims in 'De voedselzandloper' laat Verburgh niet zien op welk ondersteunend bewijs hij zich baseert, of voorin hoeverre zijn claims consistent zijn met de opvattingen van andere experts in het veld. We zien dit bijvoorbeeld bij het schema dat Verburgh op pagina 148 van 'De voedselzandloper' plaatst. Het is een schema dat de 'glycemische index' van verschillende voedingsmiddelen weergeeft, een maat die gebruikt wordt om aan te geven hoe snel een bepaald voedingsmiddel de bloedsuikerspiegel doet stijgen. Eén pagina eerder vertelt Verburgh nog hoe hij mensen die bij hem op consult kwamen voor problemen met de bloedsuikerspiegel van hun klachten af heeft geholpen, dus zijn eigen expertise is kort daarvoor nog op de voorgrond geplaatst¹⁰. 'Hoe hoger de glycemische index, hoe ongezonder,' schrijft Verburgh (p. 147). Hij geeft vervolgens een schema met de glycemische index van verschillende voedingsmiddelen, verdeeld over 'voeding met een hoge glycemische index' en 'voeding met een lage glycemische index' (pp. 148-149). De auteur laat niet zien waar hij dit schema heeft gevonden, of iemand anders het heeft opgesteld of zichzelf, en op basis waarvan de gegeven waardes aan de genoemde voedingsmiddelen zijn toegekend. Dat is zonde, want de index die hij geeft komt niet overeen met de informatie die te vinden is op de site van het Voedingscentrum (z.d. d) en van het Diabetesfonds (z.d.). Dit kan er goed mee te maken hebben dat de informatie van Verburgh inmiddels verouderd is, de wetenschap is nu meer dan tien jaar verder, en in die tien jaar zijn beide websites ongetwijfeld bijgewerkt, wat van 'De voedselzandloper' niet gezegd kan worden. Dat er een verschil is tussen de gegeven waardes is op zichzelf dus niet opmerkelijk. Wat echter opvalt is: veel van de voedingsmiddelen die door Verburgh zijn ingedeeld bij de hoge glycemische index krijgen van hem een hogere index dan ze van het Voedingscentrum en het

---

¹⁰ De anekdote van pagina 147 van 'De voedselzandloper' heb ik al eerder besproken in paragraaf 4.3 van deze scriptie (p. 23).

Diabetesfonds krijgen. Voor de voedingsmiddelen die de auteur een lage glycemische index toekent geldt het omgekeerde: die krijgen van hem juist een lagere glycemische index dan van het Voedingscentrum en het Diabetesfonds¹¹. De cijfers die Verburgh hanteert sluiten beter aan bij zijn eigen boodschap, maar het gebrek aan bronvermelding zorgt er wel voor dat kritische lezers hem kunnen gaan wantrouwen, en hem van onoprechtheid kunnen verdenken. Er ontstaat dan twijfel over de betrouwbaarheidsvraag: is de auteur als expert persoonlijk betrouwbaar als bron? Als we het vanuit ethos benaderen: is de auteur wel eerlijk en ons welgezind?

5.4 Het verband tussen voorbeelden en expertise

In het vorige hoofdstuk heb ik het gehad over voorbeeldargumentatie, als ondersteunende argumentatie bij pragmatische argumentatie. Wanneer we breder kijken dan alleen de afzonderlijke argumentatiestructuren die uit verschillende paragrafen van 'De voedselzandloper' te reconstrueren zijn, zien we echter dat dat die voorbeeldargumenten op een abstracter niveau ook een functie vervullen in het aantonen en versterken van de eigen deskundigheid van Verburgh. De voorbeelden die de auteur in de loop van het boek aanhaalt zijn allemaal van hetzelfde soort: kleine anekdotes uit zijn eigen professionele loopbaan. Natuurlijk is zo'n voorbeeld bruikbaar om het probleem invoelbaar te maken, om de lezer mee te nemen en een beeld te schetsen van hoe vervelend het is als, bijvoorbeeld, je insulinepeil te snel piekt en daalt, en wat de gevolgen daarvan in het dagelijks leven zijn voor gewone mensen zoals de lezer. Maar wat deze anekdotes ook doen, is indirect de deskundigheid van Verburgh aantonen.

Volgens de opvatting van Wagemans (2011), die ik in de vorige paragraaf al noemde, is er bij een beroep op de eigen deskundigheid alleen sprake van expertiseargumentatie als deze deskundigheid expliciet als argument wordt ingezet. Een deel van de fragmenten die ik in deze scriptie voorbij heb laten komen bevat echter niet zo'n expliciete vorm van expertiseargumentatie. Zoals ik in de vorige paragraaf al noemde kunnen minder expliciete verwijzingen naar en onderbouwingen van expertise nog steeds een rol spelen in het overtuigen van de lezer. In het beoordelen van strategische manoeuvres kunnen we de minder expliciete gevallen dan ook niet buiten beschouwing laten. Wanneer Verburgh zijn probleemoplossende argumentatie ondersteund met voorbeeldargumentatie, dan vervult het voorbeeld dat hij aanhaalt primair een rol bij het onderbouwen van de effectiviteit van de oplossing die hij aandraagt of de wezenlijkheid van het probleem dat hij zegt te kunnen bestrijden. Bij de keuze uit het topisch potentieel had hij echter ook voor een ander type argument kunnen kiezen, maar juist de keuze voor het aandragen van een korte anekdote uit de eigen loopbaan is tactisch. Expertise komt in twee varianten: professionele deskundigheid en deskundigheid gebaseerd op ervaring. In veel gevallen gaan die twee echter met elkaar samen: een arts die veel patiënten heeft behandeld is dankzij de vele ervaring een meer kundige professional. De voorbeelden die Verburgh aandraagt functioneren dus niet alleen op de normale manier voorbeeldargument, maar zijn op een

---

¹¹ De vergelijking tussen de glycemische index zoals weergegeven in 'De Voedselzandloper' en op de websites van het Voedingscentrum en het Diabetesfonds is te vinden in bijlage C (p. 57).

hoger niveau ook allemaal losse bewijzen voor zijn deskundigheid. Het feit dat hij veel van deze verhalen paraat heeft toont aan dat hij veel ervaring heeft, dat hij veel over deze problematiek heeft nagedacht, en dat hij veel mensen heeft geholpen. Alle voorbeelden die hij geeft hebben een positieve uitkomst, dat toont niet alleen de effectiviteit van zijn aangedragen oplossingen aan, maar ook de vaardigheid van hemzelf als deskundige op het gebied van gezondheid. Daarmee onderbouwen de voorbeelden niet alleen de stelling waar ze bij horen, maar versterken ze de geloofwaardigheid van alle andere claims die Verburgh maakt.

5.5 Conclusie

Wanneer de aannemelijkheid van een standpunt ondersteund wordt met de notie dat een deskundige bron dat standpunt ondersteunt is er sprake van een expertiseargument. Het gaat daarbij om een bron waarvan de spreker meent dat de hoorder vertrouwen heeft in diens deskundigheid. Bij het schema van het expertiseargument zijn zes vaste kritische vragen te stellen, waarvan er drie zich richten op de expert zelf, en drie op externe factoren. Het kan ook voorkomen dat een spreker zich niet beroept op de expertise van een externe bron, maar op zijn eigen status van expert. Dergelijke expertiseargumentatie is vaak minder expliciet, en kan in de meest abstracte gevallen eerder gezien worden als een strategische ondersteuning van het ethos van de spreker dan als een daadwerkelijk argument. We zien deze strategische inzet van expertise bijvoorbeeld in de manier waarop voorbeeldargumenten functioneren. Voorbeeldargumentatie kan gelijktijdig als ondersteunend argument bij probleemoplossende argumentatie worden ingezet, én als strategische onderstreping van de eigen deskundigheid.

Hoofdstuk 6. Het verwerpen van andermans expertise

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over de mechanismes die ingezet worden in de strijd om *credibility*. Welke patronen doen zich voor wanneer een auteur de deskundigheid van andere bronnen, die een tegengesteld standpunt innemen, aanvalt, en hoe dekt een auteur zich in tegen mogelijke expertiseargumenten van de tegenpartij? In paragraaf 6.2 bespreek ik hoe de kritische vragen bij het schema van expertiseargumentatie terug te vinden zijn in argumentatiestructuren waarin de protagonist niet zelf een expert aandraagt, maar kritiek van andere bronnen weerlegt door hun expertise te weerleggen. In paragraaf 6.3 laat ik zien hoe zulke ‘omgekeerde expertiseargumentatie’ zelfs meerdere lagen van inbedding kan hebben. Dit gebeurt wanneer de ondeskundigheid van een bron wordt aangetoond door te stellen dat de bron zelf zich beroept op een verkeerd expertiseargument, ofwel: op een ondeskundige bron.

6.2 Anticiperen op kritiek gebaseerd op expertise

In het vorige hoofdstuk heb ik het gehad over traditionele expertiseargumentatie, waarbij de deskundigheid van een externe bron of van de protagonist ingezet wordt om de waarheid of aannemelijkheid van een standpunt te onderbouwen. We hebben gezien dat de grens tussen zuivere expertiseargumentatie volgens de dialectische opvatting, en het retorische concept *ethos* niet altijd even helder is. Echter weten we ook dat de invulling die beide benaderingen geven aan deskundige geloofwaardigheid grotendeels overlapt. In dit hoofdstuk komen de mechanismes aan bod die ingezet worden om de expertise te ontcrachten van andere bronnen, die een boodschap uitdragen die conflicteert met de boodschap van – in dit geval – Verburgh. Het zijn de mechanismes waarmee geanticipeerd wordt op kritiek die de lezers zouden kunnen baseren op de uitlatingen van dergelijke bronnen. Ik bekijk het begrip expertise hier wederom breder dan alleen expliciete expertiseargumentatie, om alle strategische manoeuvres optimaal te kunnen bestuderen.

In de strijd om geloofwaardigheid probeert Verburgh zijn eigen expertise niet alleen te onderbouwen, maar probeert hij ook om de expertise van andere bronnen onderuit te halen. Hij anticipeert daarmee op een punt van kritiek dat zou kunnen ontstaan bij de lezer omtrent de consistentievraag: is de bewering van deskundige bron waar de protagonist zich op baseert in lijn met wat andere experts beweren? In het geval van ‘De voedselzandloper’, net als vele andere dieetboeken, weet de auteur dat zijn claims conflicteren met de claims van veel anderen. Het dieetdiscours kent nou eenmaal een grote diversiteit aan adviezen en opvattingen. Sommige van die conflicterende boodschappen komen van bronnen die mogelijk door de lezer als deskundig worden beschouwd, zoals de huisarts, de media en overheidsinstanties. Dat Verburgh zich bewust is van deze conflicterende boodschappen van andere bronnen is niet zomaar een voor de hand liggende gok; de auteur zet zich in zijn boek

zelfs expliciet af tegen deze andere deskundigen¹². Wanneer een protagonist lijnrecht ingaat tegen bronnen die door anderen als expert worden gezien, ligt voor de hand de expertise van deze bronnen aan te vallen, om zo de kritiek die gebaseerd kan worden op conflicterende claims voor te zijn. Al is er in een boek geen directe antagonist die actief deelneemt aan de discussie, de auteur kan wel inschatten wat de mogelijke kritiek is die een lezer heeft, en zich daar bij voorbaat tegen verdedigen.

Wanneer de protagonist van een standpunt zich verdedigt tegen een (mogelijk) expertiseargument van de tegenpartij voor het tegengestelde standpunt, kan hij het verweer tegen dat ‘vijandelijke’ expertiseargument vast opnemen in zijn eigen argumentatie. Een normaal expertiseargument heeft in de basis de volgende vorm:

1. A is waarschijnlijk waar.
- 1.1a Bron E beweert dat stelling A waar is.
- 1.1b Bron E is een expert in het domein waar stelling A onder valt.

Wanneer men niet zelf een expert aandraagt, maar een mogelijk beroep op expertise door te tegenpartij wil afweren, ontstaat een omgekeerd expertiseargument. De basis van dit argument: dat er een bron is die beweert dat mijn stelling niet klopt, heeft geen waarde. Dit kan vervolgens onderbouwd worden met globaal zes verschillende typen stellingen, gebaseerd op de kritische vragen bij het expertiseargument. Op zichzelf voelt een omgekeerd expertiseargument overigens niet zeer overtuigend voor de waarheid van een standpunt, in de praktijk is het dan ook vrijwel altijd een aanvulling op een ander argument.

1. A is (waarschijnlijk) waar.
- 1.1 Uit B blijkt dat A (waarschijnlijk) waar is.
- 1.2 Dat bron E beweert dat A waarschijnlijk onwaar is moet terzijde geschoven worden.
  - 1.2.1 *Premisse gebaseerd op een van de kritische vragen:*
    - E is geen geloofwaardige bron van expertise. *Expertisevraag*
    - E heeft niet (aantoonbaar) gezegd dat A onwaar is. *Uitlatingsvraag*
    - De bewering van E is niet in lijn met wat andere experts beweren. *Consistentievraag*
    - E is niet persoonlijk betrouwbaar als bron. *Betrouwbaarheidsvraag*
    - E is geen expert in het domein waar A onder valt. *Domeinvraag*
    - De bewering van E stoelt niet op bewijs (of het bewijs van E deugt niet). *Ondersteunend bewijsvraag*

---

¹² De term ‘deskundigen’ (evenals ‘experts’) kan hier verwarrend werken, aangezien de protagonist de deskundigheid (of expertise) van de betreffende bronnen juist ontkent. Het zijn echter bronnen waarvan de protagonist meent dat de antagonist er deskundige geloofwaardigheid aan toekent. De protagonist maakt de inschatting dat de antagonist een expertiseargument zou kunnen baseren op de uitlatingen van deze bronnen, kortom: dat de antagonist deze bronnen als deskundige beschouwt. Dit is de reden dat ik in deze gevallen alsnog de term ‘deskundigen’ of ‘experts’ hanteer.

1. A is (waarschijnlijk) waar.
- 1.1a Uit B blijkt dat A (waarschijnlijk) waar is.
- 1.1b Dat bron E beweert dat uit B niet blijkt dat A waarschijnlijk waar is, moet terzijde geschoven worden.
  - 1.1b.1 *Premisse gebaseerd op een van de kritische vragen:*
    - E is geen geloofwaardige bron van expertise. *Expertisevraag*
    - E heeft niet (aantoonbaar) gezegd dat uit B niet blijkt dat A waar is. *Uitlatingsvraag*
    - De bewering van E is niet in lijn met wat andere experts beweren. *Consistentievraag*
    - E is niet persoonlijk betrouwbaar als bron. *Betrouwbaarheidsvraag*
    - E is geen expert in het domein waar A onder valt. *Domeinvraag*
    - De bewering van E stoelt niet op bewijs (of het bewijs van E deugt niet). *Ondersteunend bewijsvraag*

In de eerste argumentatiestructuur anticipeert de auteur op een expertiseargument dat er uitsluitend op gericht is zijn standpunt onderuit te halen: dat een expert beweert dat het standpunt niet klopt, heeft geen waarde. In het geval van de tweede argumentatiestructuur zit het net een beetje anders, daar anticipeert de auteur op een expertiseargument dat erop gericht is om de ondersteunende waarde van bewijs B onderuit te halen en op die manier twijfel te zaaien over de waarheid of waarschijnlijkheid van A.

Op (mogelijke) twijfel over de eigen expertise (of de expertise van de bronnen die het eigen standpunt onderschrijven) omwille van de consistentievraag, kan dus geanticipeerd worden doormiddel van een omgekeerd expertiseargument. De omgekeerde expertiseargumenten in 'De voedselzandloper' onderbouwt Verburgh vooral met de premissen die zijn afgeleid van de expertisevraag, de betrouwbaarheidsvraag, de domeinvraag en soms de ondersteunend bewijsvraag. Mengvormen tussen de verschillende types zijn ook zeer frequent.

In hoofdstuk 2 van zijn boek gaat Verburgh in op schematische weergaven van een gezond voedingspatroon die een gevestigde status hebben in veel landen, zoals de Nederlandse Schijf van Vijf en de Vlaamse Voedingsdriehoek. Verburgh schetst eerst een algemene voedseldriehoek met het bijschrift 'De voedseldriehoek ziet er meestal zo uit', en een voedselschijf met het bijschrift 'De voedselschijf (schijf van vijf) lijkt qua inhoud in grote mate op de voedseldriehoek' (pp. 30-31). In het vervolg van de paragraaf beargumenteert Verburgh waarom de inhoud van de door hem zelf geschetste schema's ongezond is.

Om zijn standpunt kracht bij te zetten gaat Verburgh vast in op een voor de hand liggende kritische vraag die bij zijn lezers de kop op zou kunnen steken: als de voedingsdriehoek en -schijf zo ongezond zijn, waarom worden deze dan nog zo veel aanbevolen en verspreid? Ter discussie staat of een bepaalde bron wel aangenomen moet worden als autoriteit – Verburgh meent dat dit niet het geval is en verwerpt de expertise van degenen die deze schema's maken, aanbevelen en verspreiden. Op pagina 33 tot 35 bespreekt Verburgh dat de Nederlandse voedselschijf en de Belgische voedseldriehoek zijn gebaseerd zouden zijn op de Amerikaanse voedseldriehoek. De Nederlandse en Vlaamse schema's deugen niet, omdat de Amerikaanse variant dat als voorbeeld zou dienen niet

deugt. Dit komt doordat de Amerikaanse voedseldriehoek gecreëerd is door het Department of Agriculture, en niet door het Department of Health.

‘Niet voor niets werd deze [de Amerikaanse voedseldriehoek] gecreëerd door het Department of Agriculture en niet door het Department of Health. Als hij was gecreëerd door het Department of Health, dan had hij er wellicht heel wat gezonder uitgezien, en hadden granen, vlees en melk niet zo’n prominente positie gekregen.’ (p. 35).

Hier ontstaat een omgekeerd expertiseargument met twee lagen: de ene bron moet niet geloofd worden omdat hij zich beroept op een andere bron die niet geloofd moet worden. De eerste bron baseert zich niet op de eigen expertise, en heeft erin gefaald de juiste kennis over te nemen van andere bronnen. Waarom de tweede bron niet geloofd moet worden wordt onderbouwd met verdere argumentatie:

- 1. Veel granen, vlees en melk eten is niet gezond.
- 1.1 Dat de voedseldriehoek en -schijf beweren dat veel granen, vlees en melk eten wel gezond is, moet terzijde geschoven worden.
- 1.1.1a De voedseldriehoek en -schijf zijn gebaseerd op de Amerikaanse voedseldriehoek.
- 1.1.1b Dat de Amerikaanse voedseldriehoek beweert dat veel granen, vlees en melk eten gezond is, moet terzijde geschoven worden.
- 1.1.1b.1 De Amerikaanse voedseldriehoek is gemaakt door de Department of Agriculture in plaats van de Department of Health.

- 1. *Standpunt*
- 1.1 *Omgekeerd expertiseargument over Expert 1*
- 1.1.1a *Kritiek op Expert 1 op basis van de expertisevraag*
- 1.1.1b *Omgekeerd expertiseargument over Expert 2*
- 1.1.1b.1 *Kritiek op Expert 2 op basis van de domeinvraag en de betrouwbaarheidsvraag)*

We zien hier een expertiseargument in een expertiseargument. Verburgh ondermijnt de expertise van (de makers van) de voedseldriehoek en -schijf, omdat ze eigenlijk zelf hierin niet zouden treden als deskundige, maar zich alleen beroepen op andere deskundigen. Dit zouden we kunnen plaatsen onder de ondersteunend bewijsvraag, maar een beroep doen op (volgens Verburgh) verkeerde kennis is in de eerste plaats een algemeen gebrek aan expertise. De deskundigheid van (de makers van) de Amerikaanse voedseldriehoek trekt hij vervolgens in twijfel op basis van de domeinvraag: de Amerikaanse voedseldriehoek is niet gemaakt door mensen die zich bezighouden met gezondheid, maar door de mensen die zich bezighouden met de landbouw. In dat tweede deel zit een extra kritiekpunt verborgen. Verburgh impliceert hier dat de Amerikaanse voedseldriehoek met een andere reden is gecreëerd, namelijk om landbouw en veeteelt te promoten. Het motief is economisch, niet

medisch, terwijl dat niet is wat de schijf zelf lijkt te impliceren. Verburgh voert hier dus ook een aanval uit op de persoonlijke betrouwbaarheid van de makers van de Amerikaanse voedseldriehoek. Vanuit ethos benaderd: deze experts hebben niet 'onze' belangen op het oog, ze zijn ons niet gezind, maar de landbouw.

6.3 Ingebedde expertisekritiek

In Verburgh zijn pogingen de deskundigheid te ontcrachten van de bronnen die een boodschap verspreiden die conflicteert met die van 'De voedselzandloper', kunnen meerdere lagen van expertisekritiek voorkomen. We zagen in de vorige paragraaf al dat de nadruk op de betrouwbaarheidsvraag *Is bron E persoonlijk betrouwbaar?* een belangrijk thema is in de argumentatie van Verburgh, wanneer hij de expertise van anderen ondermijnt. Zo ook op pagina 18 van 'De voedselzandloper'. Hier stelt de auteur de vraag hoe het toch kan dat zoveel mensen geloven dat antioxidanten of melkproducten gezond zijn. Hijzelf meent namelijk dat beide helemaal niet gezond zijn. De vraag beantwoordt hij vervolgens zelf als volgt:

'Hiervoor zijn twee voorname redenen aan te voeren. Ten eerste hebben verspreiders van deze boodschappen meestal een verborgen agenda (zoals de anti-aginggoeroe die een bestseller wil schrijven, of de melkindustrie die melk wil verkopen). Zij kunnen vervolgens hun boodschappen daadwerkelijk staven met wetenschappelijke onderzoeken die aantonen dat antioxidanten of melkproducten gezond zijn. Wat veel mensen immers niet weten, is dat de meeste wetenschappelijke studies niet goed uitgevoerd worden (...). Vaak worden wetenschappelijke studies ook verkeerd geïnterpreteerd door de populaire media. Hierdoor kunnen de gezondheidsgoeroes of de voedingsindustrie altijd wel wetenschappelijke studies ophoesten die hun agenda ondersteunen.' (pp. 18-19).

Verburgh brengt de bronnen waar de lezer mogelijke kritiek op kan baseren in diskrediet, door de stellen dat deze bronnen niet betrouwbaar zijn omdat ze een verborgen agenda hebben; hun motivatie zou financieel zijn. Daar laat hij het echter niet bij. Niet alleen hun motivatie deugt niet, maar ook de expertise waar zij zich weer op baseren, hun ondersteunende bewijs, deugt niet. Opnieuw treffen we dus een omgekeerd expertiseargument in een omgekeerd expertiseargument.

1. Antioxidanten en melkproducten zijn niet gezond.
- 1.1 Dat er bronnen zijn (zoals anti-aginggoeroes of de melkindustrie) die zeggen dat antioxidanten of melkproducten wel gezond zijn moet terzijde worden geschoven.
- 1.1.1 Deze bronnen hebben een verborgen agenda (zoals de wil om een bestseller te schrijven of om melk te verkopen).
- 1.1.2a Deze bronnen beroepen zich op wetenschappelijk onderzoek.
- 1.1.2b Dat uit wetenschappelijk zou blijken dat antioxidanten of melkproducten gezond zijn moet terzijde worden geschoven.

- 1.1.2b.1 De meeste wetenschappelijke studies worden niet goed uitgevoerd.
- 1.1.2b.2 Wetenschappelijke studies worden vaak verkeerd geïnterpreteerd door de media.

- 1. *Standpunt*
  - 1.1 *Omgekeerd expertiseargument over Expert 1*
    - 1.1.1 *Kritiek op Expert 1 op basis van de betrouwbaarheidsvraag*
    - 1.1.2a-b *Kritiek op Expert 1 op basis van de ondersteunend bewijsvraag*
    - 1.1.2b *Omgekeerd expertiseargument over Expert 2*
      - 1.1.2b.1 *Kritiek op Expert 2 op basis van de expertisevraag*
      - 1.1.2b.2 *Kritiek op Expert 2 op basis van de uitlatingsvraag (eigenlijk: kritiek op het beroep op Expert 2 op basis van de uitlatingsvraag)*

Argument 1.1.2a en argument 1.1.2b vormen samen een aanval op basis van de ondersteunend bewijsvraag; Expert 1 baseert zich op bepaald bewijs (1.1.2a) en dat bewijs deugt niet (1.1.2b), dat wil zeggen: het bewijs van Expert 1 deugt niet. Argument 1.1.2b.2, de kritiek op basis van de uitlatingsvraag, is eigenlijk geen kritiek op Expert 2, op de deskundigheid van wetenschappers, maar op de manier waarop de uitspraken van de wetenschap geïnterpreteerd worden: de wetenschappelijke onderzoeken zeggen helemaal niet dat melk en antioxidanten gezond zijn, dat is een verkeerde interpretatie.

Door deze verkeerde interpretatie toe te schrijven aan 'de populaire media', voegt Verburgh zelfs nog een derde bron toe aan dit argument. De vraag is alleen of die derde bron nog binnen een (omgekeerd) expertiseargument te plaatsen is, aangezien Verburgh niet noemt of de mensen met een dubbele agenda (de ongedefinieerde verspreiders van de claims dat melk of antioxidanten gezond zijn) zich in hun eigen argumentatie als bewijs expliciet op de populaire media beroepen, of dat ze zich beroepen op wetenschappelijk onderzoek, terwijl ze de informatie hierover via de populaire media hebben opgedaan. Als we van dat laatste uitgaan klopt de vorige argumentatiestructuur, maar als we van het eerste uitgaan komt de argumentatiestructuur er als volgt uit te zien:

- 1. *Antioxidanten en melkproducten zijn niet gezond.*
  - 1.1 *Dat er bronnen zijn (zoals anti-aginggoeroes of de melkindustrie) die zeggen dat antioxidanten of melkproducten wel gezond zijn moet terzijde worden geschoven.*
    - 1.1.1 *Deze bronnen hebben een verborgen agenda (zoals de wil om een bestseller te schrijven of om melk te verkopen).*
    - 1.1.2a *Deze bronnen beroepen zich op de populaire media.*
    - 1.1.2b *Dat de media schrijven dat antioxidanten of melkproducten gezond zijn moet terzijde worden geschoven.*
      - 1.1.2.b.1a *De media beroepen zich op wetenschappelijke studies.*
      - 1.1.2.b.1b *Dat uit wetenschappelijk zou blijken dat antioxidanten of*

- melkproducten gezond zijn moet terzijde worden geschoven.
- 1.1.2.b.1b.1 De meeste wetenschappelijke studies worden niet goed uitgevoerd.
- 1.1.2.b.1b.2 Wetenschappelijke studies worden vaak verkeerd geïnterpreteerd door de populaire media.

- 1. *Standpunt*
- 1.1 *Omgekeerd expertiseargument over Expert 1*
- 1.1.1 *Kritiek op Expert 1 op basis van de betrouwbaarheidsvraag*
- 1.1.2a-b *Kritiek op Expert 1 op basis van de ondersteunend bewijsvraag*
- 1.1.2b *Omgekeerd expertiseargument over Expert 2*
- 1.1.2b.1a-b *Kritiek op Expert 1 op basis van de ondersteunend bewijsvraag*
- 1.1.2b.1b *Omgekeerd expertiseargument over Expert 3*
- 1.1.2b.1b.1 *Kritiek op Expert 3 op basis van de expertisevraag*
- 1.1.2b.1b.2 *Kritiek op Expert 3 op basis van de uitlatingsvraag (eigenlijk: kritiek op het beroep op Expert 2 op basis van de uitlatingsvraag)*

Hoewel het interessant is om te zien hoe dit verschil in interpretatie de structuur van de argumentatie beïnvloed, zal het voor de gemiddelde lezer van 'De voedselzandloper' en diens interpretatie van deze alinea geen verschil maken. De boodschap van Verburgh is duidelijk: wie zich beroept op wetenschap, of de media, of op media die zich beroept op wetenschap, heeft niet per se gelijk, omdat veel deelnemers in het dieetdiscours geen goed dieetadvies kunnen of willen geven, of een combinatie van de twee. Verspreiders van dieetadvies zijn of minder deskundig dan ze doen voorkomen (of dan ze zelf denken), of hebben andere intenties dan ze doen voorkomen. De drie aspecten van ethos, een deskundige, eerlijke, en ons welgezinde indruk, worden door Verburgh dus actief in twijfel getrokken voor vrijwel de hele rest van het dieetdiscours. De potentiële externe bronnen waarop lezers hun kritiek zouden kunnen baseren worden door Verburgh niet erg gespecificeerd, het heeft het over 'verspreiders van deze boodschappen' (de boodschap dat melkproducten en antioxidanten gezond zijn). Ook 'de meeste wetenschappelijke studies' en 'de populaire media' zijn geen duidelijke spelers om het tegen op te nemen. Juist die weinig specifieke verwijzingen sluiten naadloos aan bij één van de belangrijkste kenmerken van het dieetboek als communicatief activiteitstype: een dieetboek is een bijdrage in een discours dat heel veel stemmen kent, veel tegenstrijdige geluiden, en weinig formele conventies.

Om zich te positioneren tussen al deze verschillende opvattingen, maakt Verburgh, zoals we gezien hebben, op verschillende manieren gebruik van het concept expertise. In het volgende hoofdstuk kijken we naar vergelijkingen in 'De voedselzandloper', waarin zowel expertise als pragmatische argumentatie een grote rol speelt.

6.5 Conclusie

De inzet van expertise in argumentatie gaat verder dan een specifiek autoriteitsargument in de vorm 'dit is waar omdat E heeft gezegd dat het waar is, en E is een expert.' Wanneer de spreker vermoedt dat de tegenpartij vertrouwen heeft in de deskundigheid van een andere bron, die een standpunt vertegenwoordigt dat niet strookt met dat van de spreker, dan kan de spreker de deskundigheid van die andere bron aanvallen. In zo'n aanval zien we de kritische vragen terug die horen bij het schema van expertiseargumentatie. In 'De voedselzandloper' treffen we verschillende gevallen van deze omgekeerde expertiseargumentatie aan, soms zelfs met meerdere lagen van inbedding. In het volgende hoofdstuk zullen we zien dat deze strategie zelfs nog uitgebreidere vormen aan kan nemen, wanneer een spreker de mogelijke bronnen van expertise die zijn lezers kunnen aanhalen vergelijkt met zichzelf of andere, volgens hem meer deskundige, bronnen.

Hoofdstuk 7. Vergelijkingen

7.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bouwt voor op de informatie over expertiseargumentatie en expertisekritiek uit de vorige twee hoofdstukken, en laat zien wat er gebeurt als een protagonist de expertise van verschillende bronnen met elkaar vergelijkt, met als doel te tonen dat de hem welgevallige bron geloofd moet worden boven de bron met een tegenstrijdig standpunt. In paragraaf 7.2 leg ik bloot hoe de kritische vragen voor expertiseargumentatie in weer een andere gedaante een rol krijgen in vergelijkingen van expertise. In paragraaf 7.3 laat ik zien hoe verkapte cirkelredeneringen op kunnen duiken in de vergelijkingen in 'De voedselzandloper'.

7.2 Het vergelijken van expertise

We hebben in het vorige hoofdstuk gezien dat in omgekeerde expertiseargumenten premissen kunnen worden gebaseerd op de zes verschillende kritische vragen bij expertiseargumentatie. Op de consistentievraag *Is de bewering van expert E in lijn met wat andere experts beweren?* kan in omgekeerde expertiseargumentatie een premisse gebaseerd worden die neerkomt op 'de bewering van E is niet in lijn met wat andere experts beweren' (en dus moet de bewering van E terzijde geschoven worden). Deze premisse vraagt op een vanzelfsprekende manier om meer uitleg, en in praktijk heeft hij dan ook vaak de vorm 'de bewering van E_1 is niet in lijn met wat andere expert E_2 beweert'. Om dit argument kracht bij te zetten kan dan een vergelijking gemaakt worden tussen de waarde van E_2 als bron ten opzichte van E_1 :

1. A is waarschijnlijk waar.
- 1.1 Uit B blijkt dat A waarschijnlijk waar is.
- 1.2 Dat bron E_1 beweert dat A waarschijnlijk onwaar is (of dat uit B niet blijkt dat A waarschijnlijk waar is) moet terzijde geschoven worden.
  - 1.2.1a De bewering van bron E_1 is niet in lijn met wat bron E_2 beweert.
  - 1.2.1b De bewering van bron E_2 is meer waard dan de bewering van bron E_1 .
    - 1.2.1b.1 - E_2 is een meer geloofwaardige bron van expertise.
    - E_2 is als persoon betrouwbaarder.
    - E_2 is beter thuis in het domein waar A onder valt.
    - De bewering van E_2 stoelt op meer of beter bewijs.
    - De bewering van E_2 is (meer) in lijn met wat andere experts beweren.

We zien hier, net als in het vorige hoofdstuk, een soort Droste-effect ontstaan: in een omgekeerd expertiseargument kan een vergelijking in expertise worden gemaakt, en de

evaluatie van de verschillende experts kan ondersteund worden met premissen die, alweer, afgeleid zijn van de kritische vragen voor expertiseargumentatie:

<i>Expertisevraag</i>	E ₂ is een meer geloofwaardige bron van expertise.
<i>Betrouwbaarheidsvraag</i>	E ₂ is als persoon betrouwbaarder
<i>Domeinvraag</i>	E ₂ is beter thuis in het domein waar A onder valt.
<i>Ondersteunend bewijsvraag</i>	De bewering van E ₂ stoelt op meer of beter bewijs.
<i>Consistentievraag</i>	De bewering van E ₂ is (meer) in lijn met wat andere experts beweren.
<i>Uitlatingsvraag</i>	E ₁ heeft niet (aantoonbaar) gezegd dat A niet waar is (en E ₂ heeft wel (aantoonbaar) gezegd dat A waar is).

Het bovenstaande patroon is onder andere te vinden op pagina 27 tot en met 29 van 'De voedselzandloper'. Hier bespreekt Verburgh 'waarom de meeste diëten ongezond zijn'. Hij plaats zijn eigen dieet boven andere diëten, door de andere diëten omlaag te halen. Het Atkins-dieet is volgens hem bijvoorbeeld 'ronduit ongezond' (p. 27), omdat dokter Atkins de aanbeveling deed zo weinig mogelijk suikers te eten, en juist zo veel mogelijk proteïnen en vetrijke producten. Volgens Verburgh is in de eerste plaats de overmaat aan proteïne die bij het volgen van dit dieet op de loer zou liggen bijzonder ongezond. Daarnaast is het advies om weinig suiker te eten ook verkeerd. Het Atkins-dieet is er namelijk op gericht om het lichaam in een staat van ketose¹³ te brengen. Het lichaam zou daarbij volgens Verburgh zelf een soort supersuiker aanmaken, methylglycolal, dat eiwitten aan elkaar doet kleven 'als een op hol geslagen Pritt-stift.' (p. 28). De auteur vervolgt: 'Dr. Aubrey de Grey, een van 's werelds specialisten op het gebied van veroudering, noemt het Atkins-dieet een 'recept voor versnelde veroudering, in plaats van uitstel ervoor'' (p. 28).

1. Een dieet met weinig suikers en veel eiwitten en vetten is ongezond.
- 1.1a Zo'n dieet brengt het lichaam in een staat van ketose.
- 1.1b Van ketose gaat het lichaam methylglycolal aanmaken.
- 1.1c Methylglycolal zorgt dat eiwitten aan elkaar gaan kleven.
- (1.1') (Het aan elkaar kleven van eiwitten is ongezond.)
- 1.2 Dat Dr. Atkins beweert dat een dieet met weinig suikers en veel eiwitten en vetten gezond is moet terzijde geschoven worden.
- 1.2.1a De bewering van Dr. Atkins is niet in lijn met wat Dr. Aubrey de Grey beweert.
- 1.2.1a.1 Hij noemt het 'een recept voor versnelde veroudering, in plaats van uitstel ervoor.'
- 1.2.1b De bewering van bron Dr. Aubrey de Grey is meer waard dan de bewering van Dr. Atkins.
- .

---

¹³ Dit betekent dat de voorraad glucose die opgeslagen ligt in het lichaam uitgeput raakt, waarna het lichaam overschakelt op de verbranding van vet om te blijven functioneren.

1.2.1b.1 Dr. Aubrey de Grey is een van 's werelds specialisten op het gebied van veroudering.

Twee dingen vallen op bij het bekijken van deze argumentatiestructuur. Ten eerste zijn we in argument 1.2.1b.1 geen vergelijking, maar alleen een kwalificatie. De implicatie is dat de bewering van Aubrey de Grey meer waard is dan de verklaring van Atkins, omdat hij een van 's werelds specialisten is op het gebied van veroudering, *en Atkins niet*. Dat laatste element ontbreekt echter. Was het toegevoegd, dan zou daaruit volgen dat experts op het gebied van veroudering méér weten over wat gezond is. Daaruit valt op te maken dat gezondheid en levensduur gelijk aan elkaar staan volgens dit argument. We komen daarmee bij het tweede opvallende punt: de uitspraak dat het dieet van Atkins een recept is voor versnelde veroudering, *in plaats van uitstel ervoor*. De implicatie lijkt dat Dr. Atkins of iemand anders claimt dat het dieet van Atkins veroudering zou uitstellen. De stelling die in eerste instantie ter discussie stond was of het dieet dat dr. Atkins aanprijst *gezond* is. In zijn vergelijkingen impliceert Verburgh dat langer leven, het vertragen van veroudering, en gezondheid onderling inwisselbaar zijn. Door nergens ronduit te stellen dat al deze begrippen op hetzelfde neerkomen voorkomt Verburgh kritische vragen bij de lezer over de waarheid van die aanname. Verburgh ontkomt hiermee aan de bewijslast die hij anders veel nadrukkelijker zou dragen voor het standpunt dat veroudering vertragen en gezondheid hetzelfde zijn.

Omdat in dieetboeken een prescriptief en evaluatief standpunt ter discussie staat is het logisch dat evaluatieve vergelijkingen een grote rol spelen in de argumentatie. Het vergelijkende karakter van de argumentatie zit hem in twee dingen: ten eerste de aard van dieetadvies, waarbij bepaald gedrag wordt aangeraden én bepaald vervangend gedrag wordt aangeraden. In *De voedselzandloper* is dit zelfs extra nadrukkelijk aanwezig, dankzij de opbouw van de methode van Verburgh. Maar het vergelijkende karakter zit hem ook in de vergelijking tussen eigen expertise en andermans expertise, het eigen dieet en andermans dieet. Anders gezegd: Verburgh vergelijkt niet alleen een probleem (ongezond voedsel) met een oplossing (gezond voedsel), maar vergelijkt ook zijn voorgestelde oplossing met andere (ineffectieve) voorgestelde oplossingen.

7.3 Vergelijkende cirkelredeneringen

In zijn vergelijkingen begaat Verburgh zo nu en dan een cirkelredenering, bijvoorbeeld wanneer hij de deskundigheid van verschillende bronnen tegen elkaar afzet. Zulke cirkelredeneringen zijn vaak niet expliciet in de tekst aanwezig, maar komen pas naar boven wanneer de verzwegen elementen van de argumentatie worden blootgelegd in een argumentatiestructuur.

In de eerste paragraaf van het derde hoofdstuk van zijn boek gaat Verburgh in op de nadelige effecten van suikerconsumptie. Suiker zou namelijk leiden tot een verhoogde afgifte van de stof IGF, en die stof wordt door Verburgh gelijkgesteld aan groeihormoon. Verburgh onderbouwt de stelling 'suiker is ongezond' met de argumenten 'suikerconsumptie leidt tot de afgifte van IGF', 'hoge IGF-waardes staan gelijk aan veel groeihormoon,' en 'groeihormoon is ongezond'. De waarheid van deze laatste premisse wordt in het vervolg van de paragraaf

onderbouwd. Op pagina 53 stelt Verburgh: ‘Elke arts die een beetje op de hoogte is van onderzoek naar veroudering weet dat groeihormoon ongezond is.’ Het interessante is dat Verburgh hier niet nadrukkelijk naar één bepaalde deskundige bron verwijst, maar naar een hele groep. Deze uitspraak schiet dan ook voorbij aan de uitlatingsvraag: waaruit blijkt dat elke arts die een beetje op de hoogte is van veroudering weet dat groeihormoon ongezond is? Er is haast sprake van een soort *ad populum*-argumentatie, gemengd met een autoriteitsargument: ‘Iedereen met verstand van zaken vindt dat...’. Het is een handige manier om je in te dekken tegen potentiële kritiek, een immunisering: wie het niet met je eens is, heeft blijkbaar geen verstand van zaken. Waaruit blijkt dat iemand die het niet met je eens is geen verstand van zaken heeft? Anders was hij het wel met je eens geweest! Op deze manier wordt de expertise van elke bron die iets anders beweert automatisch in twijfel getrokken.

- 1. Groeihormoon is ongezond.
- 1.1a **Elke arts die op de hoogte is van onderzoek naar veroudering weet dat groeihormoon ongezond is.**
- 1.1b Artsen die zeggen dat groeihormoon niet ongezond is zijn niet op de hoogte van onderzoek naar veroudering.
- 1.1b.1 Als ze wel op de hoogte waren geweest wisten ze dat groeihormoon ongezond is.
- 1.1b.1.1 **Elke arts die op de hoogte is van onderzoek naar veroudering weet dat groeihormoon ongezond is.**

De formulering van deze immunisering is strategisch: Verburgh vestigt geen aandacht op de artsen die het mogelijk niet met hem eens zijn, hij spreekt alleen over de artsen die wél menen dat groeihormoon ongezond is. De mogelijke kritiek wordt dus gesmoord, zonder dat de critici op de voorgrond worden geplaatst. Pas in de bovenstaande argumentatiestructuur komen de eventuele kritische artsen naar voren.

In hoofdstuk 2 van ‘De voedselzandloper’ vinden we opnieuw een subtiele cirkelredenering die zich pas duidelijker aftekent bij het uitschrijven van een argumentatiestructuur. Ook hier wordt de betrouwbaarheid van een andere bron aangevallen. Het gaat om een fragment dat ik in hoofdstuk 6.2 (p. 37) al eerder besproken heb. Verburgh gaat hier in op schematische weergaven van een gezond voedingspatroon die een gevestigde status hebben in veel landen, zoals de Nederlandse Schijf van Vijf en de Vlaamse Voedingsdriehoek. Verburgh schetst eerst een algemene voedseldriehoek met het bijschrift ‘De voedseldriehoek ziet er meestal zo uit’, en een voedseldriehoek (pp. 30-31). Bij beide figuren geeft hij geen bronvermelding¹⁴. Vervolgens beargumenteert hij dat de inhoud van deze door hem zelf gecreëerde schema’s niet gezond is. Op zichzelf is dat een drogreden, het argument van de stroman, maar wat er in de volgende paragraaf gebeurt is nog wel interessanter.

Om zijn standpunt kracht bij te zetten gaat Verburgh vast in op een voor de hand

---

¹⁴ Dat gebrek aan bronvermelding is een gemis, want over de gelijkenis tussen de schijf die Verburgh afbeeldt en de Nederlandse en Britse voedselschijf valt op zichzelf nogal te twisten, en hetzelfde geldt voor de gelijkenis tussen de driehoek die Verburgh afbeeldt en de Amerikaanse en Vlaamse voedingsdriehoek. Daar is tegen in te brengen dat al deze instanties hun schema’s sinds het verschijnen van ‘De voedselzandloper’ hebben aangepast, dus het is lastig om een goede vergelijking te maken.

liggende kritische vraag die bij zijn lezers de kop op zou kunnen steken: als de voedingsdriehoek en -schijf zo ongezond zijn, waarom worden deze dan nog zo veel aanbevolen en verspreid? Ter discussie staat of een bepaalde bron wel aangenomen moet worden als autoriteit. Verburgh meent dat dit niet het geval is en verwerpt de expertise van degenen die deze schema's maken, aanbevelen en verspreiden. Op pagina 33 tot 35 bespreekt Verburgh dat de Nederlandse voedselschijf en de Belgische voedseldriehoek zijn gebaseerd zouden zijn op de Amerikaanse voedseldriehoek¹⁵. De Nederlandse en Vlaamse schema's deugen niet, omdat de Amerikaanse variant dat als voorbeeld zou dienen niet deugt. Dit komt doordat de Amerikaanse voedseldriehoek gecreëerd is door het Department of Agriculture, en niet door het Department of Health. Verburgh schrijft:

'Niet voor niets werd deze [de Amerikaanse voedseldriehoek] gecreëerd door het Department of Agriculture en niet door het Department of Health. Als hij was gecreëerd door het Department of Health, dan had hij er wellicht heel wat gezonder uitgezien, en hadden granen, vlees en melk niet zo'n prominente positie gekregen.' (p. 35).

Zoals ik in hoofdstuk 6 liet zien zet Verburgh in op de betrouwbaarheidsvraag en de domeinvraag: het departement dat de Amerikaanse voedseldriehoek heeft gemaakt weet helemaal niet wat gezond is, en heeft alleen een financieel belang bij de consumptie van granen, vlees en melk. De argumentatiestructuur die ik in hoofdstuk 6 gaf had de volgende vorm:

1. Veel granen, vlees en melk eten is niet gezond.
- 1.1 Dat de voedseldriehoek en -schijf beweren dat veel granen, vlees en melk eten wel gezond is, moet terzijde geschoven worden.
- 1.1.1a De voedseldriehoek en -schijf zijn gebaseerd op de Amerikaanse voedseldriehoek.
- 1.1.1b Dat de Amerikaanse voedseldriehoek beweert dat veel granen, vlees en melk eten gezond is, moet terzijde geschoven worden.
- 1.1.1b.1 De Amerikaanse voedseldriehoek is gemaakt door de Department of Agriculture in plaats van de Department of Health.

In die structuur blijft de zin 'Als hij was gecreëerd door het Department of Health, dan had hij er wellicht heel wat gezonder uitgezien, en hadden granen, vlees en melk niet zo'n prominente positie gekregen,' echter deels buiten beschouwing. We kunnen de structuur nog als volgt uitbreiden:

---

¹⁵ De site van het Voedingscentrum vermeldt dat het idee voor de eerste Schijf van Vijf in 1953 inderdaad uit geïnspireerd was op het Amerikaanse 'Wheel of good eating', maar dat die inspiratie vooral betrekking had op het beeldende karakter, en de nadruk op voedingsmiddelen in plaats van voedingstoffen. De inhoud van de Schijf van Vijf wordt volgens de website gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, niet op de Amerikaanse Voedseldriehoek (Voedingscentrum, z.d. c). Ook de Vlaamse voedseldriehoek is volgens het Vlaams Instituut Gezond Leven gebaseerd op een uitgebreide lijst onderzoeken, niet op de richtlijnen van andere landen (Vlaams Instituut gezond leven, z.d.).

- 1. **Veel granen, vlees en melk eten is niet gezond.**
- 1.1 Dat de voedseldriehoek en -schijf beweren dat veel granen, vlees en melk eten wel gezond is, moet terzijde geschoven worden.
- 1.1.1a De voedseldriehoek en -schijf zijn gebaseerd op de Amerikaanse voedseldriehoek.
- 1.1.1b Dat de Amerikaanse voedseldriehoek beweert dat veel granen, vlees . en melk eten gezond is, moet terzijde geschoven worden.
- 1.1.1b.1a De Amerikaanse voedseldriehoek is gemaakt door de Department of Agriculture in plaats van de Department of Health.
- 1.1.1b.1b Als hij wel door de Department of Health gemaakt was hadden granen, vlees en melk niet zo'n prominente plek gekregen.
- 1.1.1b.1b.1a Het Department of Health weet wat gezond is.
- 1.1.1b.1b.1b **Veel granen, vlees en melk eten is niet gezond.**

In deze structuur is te zien dat er sprake is van circulariteit in de vergelijking tussen de verschillende departementen.

7.4 Conclusie

Het vergelijken van expertise gebeurt vaak volgens een vast patroon, dat volgt uit de consistentievraag *Is de bewering van E in lijn met wat andere experts beweren?* Wanneer twee experts tegen elkaar afgezet worden gebeurt dat op basis van, opnieuw, de zes kritische vragen bij het schema van expertiseargumentatie. In 'De voedselzandloper' komt echter ook een aantal cirkelredeneringen voor binnen vergelijkingen, met name in vergelijkingen van expertise.

Hoofdstuk 8. Conclusie en discussie

8.1 Conclusie

Een argumentatief patroon is een geheel van argumentatieve zinnen, bestaande uit één of meerdere argumentatieschema's bij een bepaald type standpunt. Wanneer een bepaald argumentatief patroon zich in een bepaald type communicatieve activiteit regelmatig voordoet spreken we van een *prototypisch* argumentatief patroon. Zo'n patroon doet zich vaak voor binnen dat type communicatieve activiteit, omdat het voldoet aan bepaalde eisen die typisch zijn voor de betreffende communicatieve activiteit. In deze scriptie heb ik geprobeerd een aantal belangrijke prototypische argumentatieve patronen uit dieetboek 'De voedselzandloper' te beschrijven, en te relateren aan de theorie over communicatieve activiteitstypes. Mijn onderzoeksvraag daarbij luidde:

Welke prototypische argumentatieve patronen zijn te reconstrueren uit 'De voedselzandloper', en hoe vallen deze patronen te verklaren vanuit het communicatief activiteitstype van het dieetboek?

Dieetboeken zijn een communicatieve activiteit die argumentatief van aard is: dieetadvies is er immers op gericht een ander te overtuigen om bepaald gedrag te implementeren, er wordt bepaald beleid voorgesteld. In argumentatieve praktijken hebben sprekers een dialectisch belang, de wens om op een redelijke wijze een conflict op te lossen, en een retorisch belang, de wens om een ander te overtuigen. Deze twee belangen zijn onderling met elkaar verbonden: redelijk overkomen op de ander is over het algemeen een voorwaarde voor retorisch succes. Het balanceren tussen deze twee belangen heet strategisch manoeuvreren. Dat bepaalde argumentatieve patronen vaak voorkomen binnen een bepaald type communicatieve activiteit, en dus prototypisch zijn, is te verklaren vanuit de manier waarop die prototypische argumentatieve patronen aansluiten bij het retorische en het dialectische doel van sprekers in het betreffende type communicatieve activiteit. Patronen die zich goed lenen voor de mogelijkheden tot strategisch manoeuvreren binnen een bepaald type communicatieve activiteit sluiten goed aan bij de zogenaamde institutionele voorwaarden van dat communicatieve activiteitstype. Die voorwaarden volgen uit de institutionele bestaansredenen, de institutionele behoefte die een communicatieve activiteit vervult. Dieetboeken vervullen de institutionele behoefte van lezers om voedingsadvies te ontvangen aan lezers, de bestaansreden is dat dieetboeken door het verschaffen van voedingsadvies een bijdrage leveren aan de gezondheid van de lezers. Het dieetboek valt dan ook onder het medische domein, net als alle communicatieve activiteiten die gericht zijn op het behouden of verbeteren van de gezondheid.

Dieetboeken komen voort uit de institutionele behoefte aan voedingsadvies. Causaliteit is het fundament van adviezen, dus is het niet verwonderlijk dat veel van de argumentatieve lijnen in 'De voedselzandloper' een op een causaal argumentatieschema gebaseerd zijn. Zelfs de argumentatie die niet uit causale argumentatieschema's bestaat, maar bijvoorbeeld op kentekenargumentatie, bevat op een dieper niveau alsnog causale elementen. Met name pragmatische argumentatie komt veel voor in 'De voedselzandloper'.

Ook dat is goed te verklaren vanuit het dieetboek als communicatief activiteitstype; adviezen zijn immers gericht op de toekomstige uitkomsten van het uitvoeren van het voorgesteld gedrag. Pragmatische argumentatie in de vorm van probleemoplossende argumentatie vormt één van de belangrijkste pijlers in het betoog van Verburgh. Het standpunt dat ter discussie staat in probleemoplossende argumentatie is dat een oplossing voor een bepaald probleem doorgevoerd moet worden. In pragmatische probleemoplossende argumentatie wordt dat standpunt ondersteund door het argument dat de voorgestelde oplossing effectief is. In complexe probleemoplossende argumentatie vinden we daarnaast nog een tweede argument, namelijk dat de voorgestelde situatie een daadwerkelijk bestaand probleem is. In uitgebreide probleemoplossende argumentatie vinden we opnieuw het argument dat de voorgestelde oplossing effectief is, maar is er een onderscheid gemaakt tussen het argument dat een situatie een probleem vormt en het argument dat die problematische situatie zich daadwerkelijk voordoet, of omvangrijker is of sneller toeneemt dan men misschien zou denken. Al deze vormen van probleemoplossende argumentatie worden vaak ondersteund door voorbeeldargumentatie. In de manier waarop een voorbeeld functioneert binnen de argumentatiestructuur is het onderscheid tussen de drie vormen van probleemoplossende argumentatie goed te zien. De voorbeelden die in 'De voedselzandloper' gegeven worden, doorgaans korte anekdotes uit de carrière van Verburgh, functioneren niet alleen als ondersteunende argumentatie bij de probleemoplossende argumentatie, maar vervullen ook een strategische functie in het aantonen van Verburgh zijn ervaring en professionele deskundigheid.

Een belangrijke institutionele voorwaarde voor het verschaffen van dieetadvies in de vorm van een dieetboek, is dat het boek goed verkoopt. De informatie moet dus aantrekkelijk gepresenteerd worden en geloofwaardig en vernieuwend klinken. Het dieetdiscours is een arena met veel verschillende en veel tegenstrijdige stemmen. Er is dan ook een grote strijd om *credibility*, geloofwaardigheid. Aan de voedingsadviezen die niet sterk ter discussie staan, die algemeen geaccepteerd zijn, is weinig geld te verdienen. Juist omdat lezers adviezen als 'suiker is slecht voor het tandglazuur' al vaak gehoord hebben en waarschijnlijk al lang geloven, hebben zij geen reden om geld uit te geven aan een boek met dergelijke adviezen erin. Dieetboeken bevatten dus vaak informatie waar binnen het dieetdiscours nog discussie over bestaat. Dat kan komen omdat er onder professionals nog geen consensus bestaat, of omdat bepaalde groepen in de maatschappij de boodschap van professionals verwerpen. Vanwege die strijd om geloofwaardigheid, zowel met de gevestigde instanties als met andere dieetauteurs, is het voor dieetauteurs belangrijk de eigen expertise zoveel mogelijk aan te tonen.

Wanneer de aannemelijkheid van een standpunt ondersteund wordt met de notie dat een deskundige bron dat standpunt ondersteunt is er sprake van een expertiseargument. Het gaat daarbij om een bron waarvan de spreker meent dat de hoorder vertrouwen heeft in diens deskundigheid. Bij het schema van expertiseargumentatie zijn zes kritische vragen te plaatsen:

Expertisevraag: Hoe geloofwaardig is E als bron van expertise?

Uitlatingsvraag: Uit welke uitlating van E blijkt A?

Consistentievraag: Is A in lijn met wat andere experts beweren?
Betrouwbaarheidsvraag: Is E persoonlijk betrouwbaar als bron?
Domeinvraag: Is E een expert in het domein waar A onder valt?
Ondersteunend bewijsvraag: Stoelt de bewering van E op bewijs?

De inzet van expertise in argumentatie gaat verder dan een specifiek autoriteitsargument in de vorm 'dit is waar omdat E heeft gezegd dat het waar is, en E is een expert.' Wanneer er een beroep wordt gedaan op de eigen deskundigheid, en niet op die van een externe bron, gebeurt dit vaak impliciet. Volgens de literatuur is er dan geen sprake meer van een echt expertiseargument. Voor het ethos van een spreker kan het aansterken van de eigen deskundigheid, of het ondermijnen van de deskundigheid van een ander, nog steeds een grote rol spelen. Expertiseargumentatie en ethos zijn allebei gebaseerd op de notie dat de spreker zowel eerlijk en persoonlijk betrouwbaar, als daadwerkelijk op alle vlakken deskundig moet zijn. In 'De voedselzandloper' komt ook een omgekeerde vorm van expertiseargumentatie voor, waarin de auteur anticipeert op een mogelijk expertiseargument van de lezer, en de deskundigheid van de bronnen waar de lezer zich op zou kunnen baseren aanvalt. Dit patroon valt goed te verklaren vanuit het communicatief activiteitstype van het dieetboek; er is een grote verscheidenheid aan tegenstrijdige geluiden binnen het dieetdiscours, dus het is een vereiste dat een dieetauteur verklaart waarom de andere geluiden niet kloppen. Dit geldt voor 'De voedselzandloper' nog meer dan voor andere dieetboeken, omdat een belangrijk uitgangspunt van het boek is dat het een alternatief biedt voor de voedselschema's die professionele instanties aanbieden, zoals het Voedingscentrum en het Vlaams Instituut gezond leven. Het is daarom niet verwonderlijk dat een deel van de argumentatie de vorm krijgt van vergelijkingen: experts worden tegen elkaar afgezet, maar ook voedingsmiddelen, opvattingen over wat gezond is, en de gevolgen van bepaald gedrag. In dergelijke vergelijkingen wordt soms een cirkelredenering begaan, maar omdat deze cirkelredeneringen impliciet zijn, vallen ze op het eerste gezicht niet op. Daardoor begaat Verburgh geen overduidelijke drogreden met dergelijke redeneringen, wat ervoor zorgt dat hij de schijn van redelijkheid niet direct verliest.

8.2 Discussie

Het is belangrijk om een aantal kanttekeningen te plaatsen bij dit onderzoek. Ten eerste is het goed om te beseffen dat een standpunt dat ondersteund wordt door een cirkelredenering of anderszins ondeugdelijke of niet-geldige argumentatie, niet per sé onwaar hoeft te zijn. Een auteur kan nog steeds gelijk hebben, al houdt zijn argumentatie niet overal stand. Het is ook niet aan mij om iets te zeggen over de waarheid van zijn beweringen, ik ben immers Neerlandica en geen voedingswetenschapper.

Een andere belangrijke kanttekening is dat de argumentatiestructuren in deze scriptie allemaal door mij gereconstrueerd zijn door missende elementen in de tekst in te vullen, maar dat een andere analist de structuren mogelijk anders zou formuleren en indelen. Dat betekent dat ik argumentatie beoordeel die ik deels zelf gereconstrueerd heb. Hierbij speelt de formulering van Verburgh ook een grote rol; zijn teksten zijn soms ambigu, het is niet

overall duidelijk wat precies de verbanden zijn die hij bedoeld heeft tussen de verschillende tekstelementen. Het kan zijn dat mijn interpretatie van de tekst niet met de geïntendeerde argumentatie van Verburgh overeenkomt, daarom heb ik zoveel mogelijk citaten uit 'De voedselzandloper' gegeven om mijn betoog te ondersteunen.

Tot slot is het goed om op te merken dat dit geen alles omvattende analyse is van de prototypische argumentatieve patronen in 'De voedselzandloper'. Er komen nog veel meer andere patronen voor in het boek, en ook die patronen zijn te verklaren vanuit het communicatief activiteitstype van het dieetboek. Omwille van de omvang van deze scriptie heb ik een groot deel van de patronen echter buiten beschouwing moeten laten, en heb ik me alleen gericht op de patronen die ik interessant vond en die mijns inziens een mooie samenhang met elkaar vertonen.

Bibliografie

Braet, A. (2012). *Retorische kritiek: hoe beoordeel je overtuigingskracht?* s-Gravenhage: Sdu Uitgevers.

Bigi, S. (2012). Contextual constraints in argumentation. In F.H. van Eemeren & B. Garssen (Reds.), *Exploring Argumentative Contexts (Vol. 4)* (pp. 289-303). Netherlands: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/aic.4>

De voedselzandloper. (z.d. a). *DE VOEDSELZANDLOPER. De voedselzandloper is een instrument.* Geraadpleegd op 11 maart 2023, van <http://www.voedselzandloper.com/voedselzandloper.html>

De voedselzandloper. (z.d. b). *DE VOEDSELZANDLOPER. Is de voedselzandloper een dieet?* Geraadpleegd op 11 maart 2023, van <http://www.voedselzandloper.com/voedselzandloper.html>

De voedselzandloper. (z.d. c) *DOWNLOADS. Afbeelding en tips voedselzandloper.* Geraadpleegd op 9 juni 2023, van <http://www.voedselzandloper.com/downloads.html>

Diabetesfonds (z.d.). *Glycemische index.* Geraadpleegd op 20 juli 2023, van <https://www.diabetesfonds.nl/over-diabetes/eten-met-diabetes/glykemische-index>

Garssen, B. (2016). Problem-solving argumentative patterns in plenary debates of the European Parliament. *Argumentation*, 30(1), 25–43.

Garssen, B. (2017). The role of argument by example in legislative debates of the European Parliament. *Journal Argumentation in Context*, 6(1), 27-43.

Hastings, A. C. (1962). *A reformulation of the modes of reasoning in argumentation.* Proefschrift aan de Northwestern University, Evanston, IL.

Leenen, M., Penders, B. (2016). Dissident dietary credibility: the power of discontent. *Science Communication*, 38(5), 551-573.

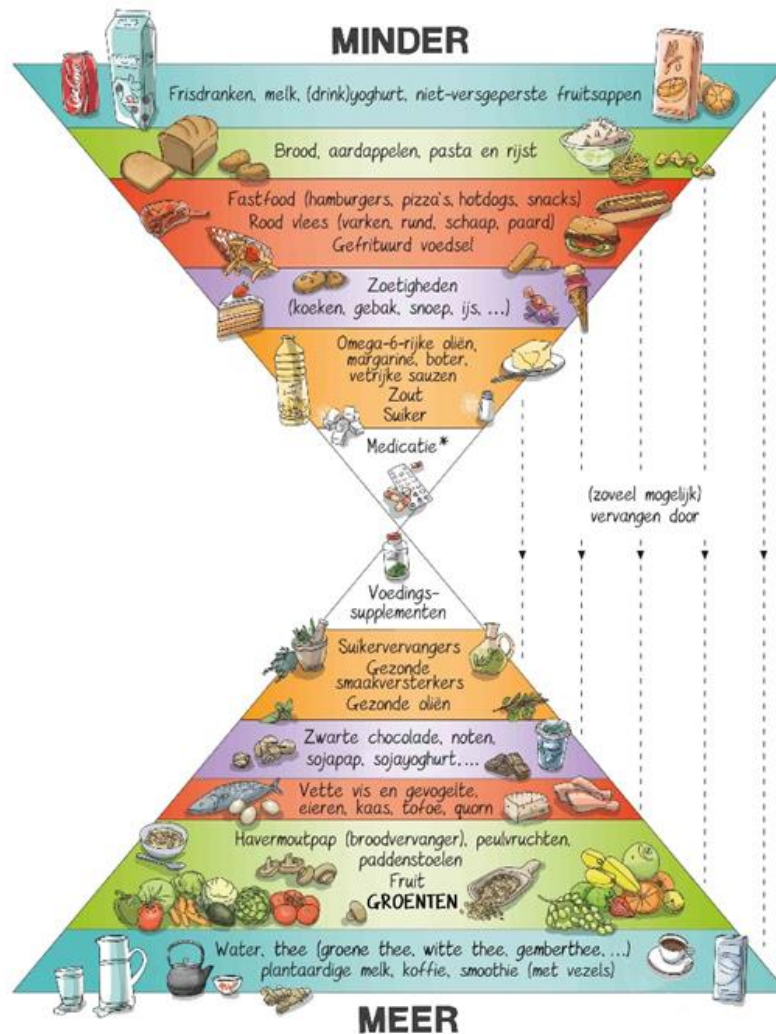
Van Dale. (z.d.). Dieet. In *Dikke Van Dale*. Geraadpleegd op 11 maart 2023, van <https://zoeken.vandale.nl/?dictionaryId=gwn&article=%7B%22search%22%3A%22dieet%22,%22index%22%3A0,%22type%22%3A%22EXACT%22,%22dictionaryId%22%3A%22gwn%22%7D&query=dieet>

Van Eemeren, F. H., Grootendorst, R. (1992). *Argumentation, communication, and fallacies. A pragma-dialectical perspective.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Van Eemeren, F.H., Grootendorst, R. (2004). *A systematic theory of argumentation: The pragmadialectical approach.* Cambridge University Press.

- Van Eemeren, F. H. (2010). *Strategic Maneuvering in Argumentative Discourse* (Vol. 2). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Van Eemeren, F. H. (2017). Argumentative patterns viewed from a pragma-dialectical perspective. In F. H. van Eemeren (Ed.), *Prototypical argumentative patterns*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Van Poppel, L. (2012). The strategic function of variants of pragmatic argumentation in health brochures. *Journal of Argumentation in Context*, 1(1), 97–112.
<https://doi.org/10.1075/jaic.1.1.08po>
- Verburgh, K. (2012). *De voedselzandloper. Over afvallen en langer jong blijven*. Bert Bakker.
- Vlaams Instituut Gezond Leven. *Voedingsdriehoek*. Geraadpleegd op 8 mei 2023, van <https://www.gezondleven.be/themas/voeding/voedingsdriehoek>
- Voedingscentrum. (z.d. a). *Dieet / diëten*. Geraadpleegd op 3 maart 2023, van <https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/dieet.aspx>
- Voedingscentrum. (z.d. b). *Verzadigd vet*. Geraadpleegd op 3 maart 2023, van <https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/verzadigd-vet.aspx>
- Voedingscentrum. (z.d. c). *De geschiedenis van de Schijf van Vijf*. Geraadpleegd op 8 mei 2023, van <https://www.voedingscentrum.nl/nl/service/vraag-en-antwoord/gezonde-voeding-en-voedingsstoffen/de-geschiedenis-van-de-schijf-van-vijf.aspx#:~:text=De%20eerste%20Schijf%20van%20Vijf,daaruit%20de%20Schijf%20van%20Vijf>.
- Voedingscentrum (z.d. d). *Glycemische index*. Geraadpleegd op 20 juli 2023, van <https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/glycemische-index.aspx>
- Wagemans, J. (2011). The assessment of argumentation from expert opinion. *Argumentation*, 25, 329-339.
- Walton, D.N. (2006). Examination dialogue: A framework for critically questioning an expert opinion. *Journal of Pragmatics*, 38, 745–777.
- Wierda, R.M. (2015). *Experience-based authority argumentation in direct-to-consumer medical advertisements: An analytical and experimental study concerning the strategic anticipation of critical questions*. Proefschrift aan de Universiteit van Amsterdam.

Bijlage A: De voedselzandloper

- Slimme voedingssupplementen: vitamine D, jodium, magnesium, selenium, B-vitamines.
  - Gezonde suikervervangers: stevia, suiker-alcoholen (erythritol), tagatose, appelmoes, geplette bananen of gemalen dadels.
Gezonde smaakversterkers: kruiden (curcumine, peterselie, tijm, rozemarijn, basilicum, oregano, marjolijn of munt), knoflook, ajain, citroensap, azijn (balsamico, frambozenazijn, tomatenazijn), kalium.
Gezonde oliën: olijfolie, lijnzaadolie, walnootolie, Canola-koolzaadolie, sojaolie, perillaolie.
Omega-6-rijke oliën: maïsolie, zonnebloemolie, palmolie, sesamzaadolie.
  - Vette vis: zalm, makreel, haring, ansjovis, sardines.
Vleesvervangers: tofoe (afkomstig van soja) en quorn (afkomstig van een fungus).
Biologisch vlees en zuivelproducten (van runderen en kippen die gras als voedsel krijgen en vrij rondlopen) zijn gezonder dan vlees en producten van graangevoederde staldieren.
  - Peulvruchten: bonen, erwten, linzen, sojabonen.
  - Water kan op smaak worden gebracht met citroen, salie of tijm.
Plantaardige melk: sojamelk, amandelmelk, rijstmelk, ...
Alcohol: maximaal 1 consumptie per dag, met alcoholvrije dagen.
Koffie: maximaal 3 consumpties per dag.
Smoothie: bij voorkeur van groente en laag-suiker fruit (blauwbessen, braambessen, frambozen, ...). Met vezels.
Calorierestrictie: 30 % minder eten verlengt de levensduur met 30 %.
Beweging: niet de intensiteit is van belang, maar wel de regelmaat.
Relaxatie: meditatie, yoga, zelfhypnose, ademhalingscursussen.
Sociale contacten: besteed tijd aan familie, vrienden, verenigingen, vrijwilligerswerk.
- * Medicatiewijzigingen altijd overleggen met een arts.

(De Voedselzandloper, z.d. c)

Bijlage B: Fragment p. 145 van 'De voedselzandloper, over havermoutpap, met argumentatieschema

Fragment van pagina 145 van 'De voedselzandloper', over de gezonde eigenschappen van havermoutpap:

'Havermoutpap is een gerecht dat helaas nog veel te onbekend is. En dat is spijtig, omdat havermoutpap niet alleen gezond is, maar ook voor een spectaculair gewichtsverlies kan zorgen. Ik zou dit boek bijna *Het grote havermoutdieet* kunnen noemen. Havermoutpap bevat zeer veel vezels die de *darmperistaltiek* stimuleren. De darmperistaltiek is het ritmisch samentrekken van de darm waardoor het voedsel door de darm voortgestuwd wordt. Vezels zorgen er ook voor dat de suikers die tijdens de maaltijd gegeten worden minder snel in de bloedbaan terechtkomen, zodat een vezelrijke maaltijd voor minder hoge bloedsuikerspiegels zorgt. Het belang van vezels valt niet te onderschatten, want als er één belangrijke gemene deler is tussen al die studies die het verband onderzoeken tussen voeding en gezondheid, dan is het dat gezonde voeding vooral veel vezels bevat. Daarnaast bevat havermoutpap ook tal van stoffen die een goede invloed hebben op de bloedvaten en het metabolisme. Het meest bekend zijn de *avenanthramides* die slagaderverkalking afremmen en de bloeddruk verlagen. De vezels, de *avenanthramides* en nog tal van andere stoffen in havermout maken dit goedje bijzonder gezond. En, misschien nog belangrijker: omdat via de havermoutpap vermeden wordt dat je brood eet, mijd je de insulinepieken en een dagelijkse dosis suikers die langzaam maar zeker zorgt voor gewichtstoename.'

Argumentatieschema bij dit fragment:

- (1) (Havermoutpap eten is wenselijk.)
- 1.1 Havermoutpap is gezond en kan zorgen voor gewichtsverlies.
- (1.1') (Gezondheid en gewichtsverlies zijn wenselijk.)
- 1.1.1 Havermoutpap bevat vezels.
- (1.1.1') (Vezels zijn gezond en/of zorgen voor gewichtsverlies.)
- 1.1.1'.1 Vezels stimuleren de darmperistaltiek.
- (1.1.1'.1') (Goede darmperistaltiek is gezond en/of zorgt voor gewichtsverlies.)
- 1.1.1'.2 Uit onderzoeken blijkt dat gezonde voeding vooral veel vezels bevat.
- 1.1.1'.3 Vezels zorgen voor een minder hoge stijging van de bloedsuikerspiegel.
- 1.1.1'.3.1 Vezels zorgen dat suikers minder snel in de bloedbaan terecht komen.
- (1.1.1'.3') (Een minder hoge stijging van de bloedsuikerspiegel is gezond en/of zorgt voor gewichtsverlies.)
- 1.1.2 Consumptie van havermoutpap voorkomt consumptie van brood.
- (1.1.2') (Brood is ongezond en/of verhindert gewichtsverlies.)

- 1.1.2'.1 Brood levert een dagelijkse dosis suikers.
- (1.1.2'.1') (Suikers zijn ongezond en/of hinderen gewichtsverlies.)
- 1.1.2'.1'.1 Suikers zorgen voor een hoge stijging van de bloedsuikerspiegel.
- 1.1.2'.1'.2 Suikers zorgen voor gewichtstoename.

Bijlage C: Glycemische index van enkele voedingsmiddelen volgens 'De voedselzandloper', het Diabetesfonds en het Voedingscentrum

		'De voedselzandloper'	Diabetesfonds	Voedingscentrum
Hoge GI*	Witte pasta	55	49	
	Aardappelpuree	90	87	
	Friet	95	85	85
Lage GI*	Sinaasappel	35	43	
	Volkorenbrood	40	74	
	Appel	30	36	36

* Hoge of lage glycemische index volgens 'De voedselzandloper'

De glycemische index van enkele voedingsmiddelen, zoals beschreven in 'De Voedselzandloper' (pp. 148-149) en zoals weergegeven op de websites van het Diabetesfonds (z.d.) en het Voedingscentrum (z.d. c).